

EESTI MEREAKADEEMIA

Meremajanduse keskus

Anet Post

**HOIAKUD BIOSFÄÄRI PROGRAMMIALAL
TOIDUETTEVÕTLUSEGA TEGELEMISE
VÕIMALUSTEST JA PIIRANGUTEST**

Lõputöö

Juhendaja: Dr. Jana Raadik Cottrell

Kuussaare 2019

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite

töödele,

olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Anet Post.....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 166070SDTR

Üliõpilase e-posti aadress: neti96post@gmail.com

Juhendaja lektor:

Töö vastab lõputööle esitatud nõuetele

Jana Raadik Cottrell.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

Jana Raadik Cottrell.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

Tänuavaldused

Käesoleva lõputöö raames soovin tänada juhendajat Dr. Jana Raadik Cottrell'i ning kaasüliõpilasi Tauri Põlluäart ning Karina Kanarbikku, kellega koostöös viidi läbi uurimus Lääne-Eesti biosfääri ettevõtjate seas. Lisaks soovin tänada Lia Rosenbergi, kes võimaldas meil osaleda INTERREG III B programmi jätku-küsitlusel. Tänuõnad kuuluvad samuti kõigile küsitluses osalenud Lääne-Eesti biosfääri ettevõtjatele ning elanikele.

Anet Post

Annotatsioon

Käesoleva lõputöö aluseks on INTERREG III B programmi jätkuküsitlus. Mis viidi läbi 2019 aasta aprilli- ja maikuus, mille peaesmärgiks on vaadelda viimase 13 aasta arenguid, kogukonna teadlikkust ja huvi programmialaga seotud võimalustest kohaliku ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisel.

Lõputöö eesmärgiks on UNESCO võrgustikku kuuluva Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuva kogukonna teadlikkuse ja huvi väljaselgitamine, keskendudes programmiala võimalustega kohalikus toiduettevõtluses, sealhulgas toiduturismi arendamine.

Selgitatakse välja, kas ettevõtjad on teadlikud millise eelise annab UNESCO märgis tootlustusega tegelevale ettevõttele, uuritakse kas uuringus osalejad näevad toidutootmisel biosfääri programmialal arengut ja kui siis millist. Samas selgitatakse välja kuidas ettevõtjate arvates mõjutab nende ettevõtet biosfääri programmialal asumine.

Saadud tulemuste põhjal tehakse omapoolsed järeldused ja ettepanekud, mida on võimalik edaspidi programmialal tegutsevatel ettevõtetel kasutada.

Sisukord

Tänuavaldused.....	3
Annotatsioon.....	4
SISSEJUHATUS.....	9
1 Teoreetilised lähtekohad ja probleemistik.....	11
1.1 Säästev areng.....	11
1.1.1 Säästev Eesti 21.....	11
1.2 Teadlikkuse kasv ja suurenev huvi puhtast keskkonnast pärit toidu vastu.....	12
1.3 Toiduturism.....	13
1.3.1 Toiduturismi tähendus.....	13
1.3.2 Toiduturismi ja toidusuveniiride kasvav trend.....	14
1.4 Biosfääri programmiala ja säästlik majandustegevus.....	16
1.4.1 UNESCO Biosfääri Programmiala märgis ja selle kasutamine.....	17
1.5 Näiteid toiduettevõtlusest biosfääri programmialadelt mujalt maailmast.....	18
1.6 Lääne-Eesti Biosfääri programmiala.....	20
1.7 Säästvast toidutootmisest Lääne-Eesti saarte biosfääri programmialal.....	23
1.8 Keskkonnasõbralikkuse märgised: Rohelise märgi kasutamine Hiiumaal.....	24
1.8.1 Keskkonnasõbralikkuse märgised: Saaremaa Ehtsa Toote märk.....	26
1.9 Toiduturismist Lääne-Eesti Biosfääri programmialal.....	27
1.10 Interreg III B projekti Säästlik rannik uuringu tulemustest ettevõtluse osas.....	28
2 Metoodika.....	30
2.1 Uurimusmeetod, valim ja läbiviimise aeg.....	30
2.1.1 Ankeetküsimustiku kirjeldus.....	30
3. Uuringu tulemused ja järeldused.....	32
3.1 Küsitlustulemused Lääne-Eesti biosfääri programmiala ettevõtjate seas.....	32
3.1.1 Lääne-Eesti biosfääri programmiala ettevõtjate profiil.....	32
3.1.2 Teadlikus tegutsemisest UNESCO võrgustiku kuuluval biosfääri programmiala ja programmiala funktsioonidest.....	33
3.1.3 Lääne-Eesti biosfääri programmialal elamise lisaväärtused.....	34

3.1.4 Biosfääri programmalaga seotud piirangute üldine mõju ja sellega kaasnevad piirangud põllumajandusele.....	36
3.1.5 Biosfääri programmalal tegutsemisega kaasnevad positiivsed võimalused.	38
3.1.6 Kohalikest toorainetest toodete arendamine ja toodete suunamine toiduturistidele.....	39
3.1.7 Biosfääri programmalal toodetud toodangu eelised turunduse seisukohalt.	40
3.1.8 Teadlikkus UNESCO Bioisfääri programmalala logo kasutusvõimalustest...	41
3.2 Senine toiduettevõtlus Lääne-Eesti biosfääri programmalal.....	41
3.3 Järeldused ja ettepanekud.....	42
Kokkuvõte.....	44
Summary.....	46
Kasutatud allikad.....	48
Lisad:.....	53
Lisa 1. Hiiumaa Rohelise Märgi taotlemise- ja kasutusõiguse andmise kriteeriumid	53
Lisa 2. Hiiumaa Rohelise Märgi taotlusvorm.....	56
Lisa 3. Küsimustik Lääne-Eesti biosfääri ettevõtjatele.....	58

Tabelite loetelu

Tabel 1: Lääne-Eesti Biosfääri programmiala kolm tsooni.....	22
Tabel 2: Vastajate profiil.....	33
Tabel 3: Teadlikkus biosfääri programmialast.....	33
Tabel 4: Teadlikkus biosfääri programmiala funktsioonidest.....	34
Tabel 5: Kogetud lisaväärtus biosfääri programmialal elamisel ja tegutsemisel.....	34
Tabel 6: Biosfääri programmiala lisaväärtus elukeskkonna arendamisel.....	35
Tabel 7: Teadlikkus biosfääri programmiala piirangutest.....	36
Tabel 8: Programmiala piirangute tajutav mõju elukorraldusele.....	36
Tabel 9: Põllumajandustoodete kasvatajate tootmisruumilised piirangud.....	37
Tabel 10: Suhtumine programmiala piirangutesse.....	37
Tabel 11: Peamised positiivsed võimalused.....	38
Tabel 12: Piirkonna potentsiaal arendada uusi tooteid.....	39
Tabel 13: Toodete suunamine toiduturistidele.....	40
Tabel 14: BPA toodetud toodangu eeliseid turunduses.....	40
Tabel 15: Teadlikkus logo kasutusvõimalustest.....	41

Jooniste loetelu

Joonis 1: UNESCO programmi MAB logo.....	18
Joonis2: Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tsoneeringukaart.....	21
Joonis3: Märgis Saaremaa Ehtne toode.....	26
Joonis4: Hiiumaa Roheline Märk.....	56

SISSEJUHATUS

Üha enam pannakse rõhku säästlikule majandustegevusele. Ka üldises majandusruumis on ettevõtted rohkem tähelepanu hakanud pöörama lihtsatele nüanssidele, millele igapäevaselt ei mõelda. Sorteeritakse teadlikult prügi ning ollakse hoolivam keskkonna suhtes. Autor valis töö teema kuna populaarsust on hakanud koguma jätkusuutlik kohalik areng, mille hulka kuulub ka säästlik toidutootmine ja tarbimine.

Käesoleva lõputöö autor soovib uurida piirkonna elanike hoiakuid ja arvamusi programmialal toiduettevõtlusega tegelemisel kaasnevate piirangute ja võimaluste suhtes. Antud teemat ei ole eriti eelnevalt käsitletud, mis teeb lõputöö ainulaadseks. Lõputöö aitab Lääne-Eesti biosfääri programmialal välja selgitada kohaliku kogukonna ja ettevõtjate poolt tajutavaid probleeme ja võimalusi ning teha arenguprogrammis vajadusel muudatusi lähtuvalt uuringutulemustest.

Lõputöö aluseks on empiiriline uuring, mis viidi läbi Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuvate ettevõtjate seas. Tegu on jätku-küsitlusega 2006 aastal projekti INTERREG III B raames läbiviidud uuringule “Jätkusuutlik rannik kui võimalus”. Jätaku-küsitluse peaesmärgiks on välja selgitada kogukonna teadlikkust ja huvi programmialaga seotud võimalustest kohaliku ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisel. Lisaks annab lõputöö autor teoreetilises osas ülevaate toiduettevõtlusest programmialadel mujalt maailmas. Näited põhinevad Euroopa biosfääri programmi- ja kaitsealadelt.

Lääne-Eesti Biosfääri programmiala on jaotatud kolmeks piirkonnaks, mis asuvad Saaremaal, Muhumaal, Hiiumaal ning Vormsi saarel, mida ümbritseb mereakvatoorium. (Riigiteataja, 1994)

Käesoleva uuringu sihtgrupiks on Lääne-Eesti biosfääri programmialal elavad inimesed ja tegutsevad ettevõtted. Hetkel puudub selge ülevaade programmialal tegutsevate inimeste ja ettevõtete arvamusest ja suhtumisest ning biosfääri mõjust toiduettevõtlusega tegelemise seisukohalt.

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on UNESCO võrgustikku kuuluva Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuva kogukonna teadlikkuse ja huvi väljaselgitamine, keskendudes programmialal olevate võimaluste realiseerimisele kohalikus toiduettevõtluses, sealhulgas toiduturismi arendamine.

Eesmärgini jõudmiseks viiakse läbi järgnevad tegevused:

- Ülevaade teoreetilistest lähtekohtadest, BPA olemusest, UNESCO märgisest, näited ettevõtlusest mujalt maailmast, säästlik toidutootmine ja toiduturism
- Teostatakse kvantitatiivuuring, et saada ülevaade vastajate arvamustest toiduettevõtluse arendamisel biosfääri programmialal ja programmiala üldisest kasutegurist elukeskkonna arendamisel
- Uuringu tulemuste põhjal tehakse analüüs, mille järel teostatakse järeldused ja ettepanekud.

Uuringuna kasutati kvantitatiivset uuringut, mis annab võimaluse kogutuid andmeid töödelda statistiliste meetoditega ja tulemuste põhjal teha üldistusi. Koostatud küsimustikke jagati *online*, küsimustikud oli eesti keeles (küsimustik lisas 3).

Uuring toimus käesoleva aasta aprillist-maini. Uurimustulemused tehti 15. maiks laekunud 72 täidetud küsimustiku põhjal.

Käesoleva lõputöö esimeses peatükis on käsitletud teoreetilisi lähtekohti. Antakse ülevaade: BPA olemusest, UNESCO märgisest, keskkonnasõbralikkuse märgistest, näited toiduettevõtlusest mujalt maailmast biosfääri programmialadel, säästlikust toidutootmisest ja toiduturismist. Lisaks antakse ülevaade 2006 aasta uuringu „Jätkusuutlik rannik” tulemustest.

Lõputöö teises peatükis on antud ülevaade kvantitatiivse uuringu meetodist kirjeldades ankeetküsimustikku. Lisaks on toodud välja uurimuse valim ja aeg.

Kolmandas peatükis antakse ülevaade toimunud uuringu tulemustest, mida illustreerivad 14 tabelit. Lähtuvalt uuringu tulemustest on tehtud järeldused ja autori poolsed ettepanekud.

1 Teoreetilised lähtekohad ja probleemistik

1.1 Säästev areng

Säästva arengu ehk jätkusuutliku arengu all on mõeldud kindla sihiga arengut, mille eesmärgiks on inimeste elukvaliteedi parandamine, mis oleks kooskõlas loodusvarade ja keskkonna talutavusvõimega (Riigikantselei, 2018). Kergesti mõistetavalt on säästva arengu põhimõtet seletanud Norra arst ning rahvusvahelise jätkusuutliku arengu ja tervishoiu liider Gro Harlem Brundtland, öeldes „Säästev areng on areng, mis vastab tänapäeva vajadustele, ohustamata tulevaste põlvkondade võimet rahuldada oma vajadusi.” (Iisd, k.p)

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) võttis vastu 2015 järgneva viieteistkümne aasta säästva arengu eesmärgid. Määratud tegevuskava eesmärke on 17, mis koosneb 169- st alaeesmärgist. Peamine tegevuskava eesmärk on lõpetada vaesus ja kaitsta planeeti ning tagada kõigile võrdne heaolu. (UN. k.p)

ÜRO on pannud rõhku inimeste toidu kasvatamise, jagamise ja tarbimise harjumustele. Jätkusuutlike põhimõtteid järgiv põllumajandus, metsandus ja kalandus võimaldavad kõigile toitvat toitu ja luua inimväärset sissetulekut, mis toetaks samal ajal inimeste maaelu arengut ja keskkonnakaitset. Käesoleval hetkel on muld, magevesi, ookeanid, metsad ja bioloogiline mitmekesisus kiirelt halvenenud, mida mõjutavad kliimamuutused, millest on tingitud põuad ja üleujutused. (UN. k.p)

Parema arengu eesmärgiks soovib ÜRO kaotada alatoitumist, väiketoidutootjate sissetulekut kahekordistada, suunata investeeringuid maapiirkondade taristutesse ja põllumajandusse. (Lepik, 2017)

1.1.1 Säästev Eesti 21

Säästev areng Eestis on paika pandud säästva arengu strateegiaga „Säästev Eesti 21”, mille eesmärgiks on ühendada ülemaailmsest konkurentsist tulenevad nõuded säästva arengu põhimõtetega ning Eesti loodusväärtuste säilitamisega. (Riigikantselei, 2018)

Eesti säästva arengu eesmärgid: (Riigikantselei, 2018)

- Eesti kultuuriruumi elujõulisus
- Inimese heaolu kasv
- Sotsiaalselt sidus ühiskond
- Ökoloogiline tasakaal.

Vähendamaks toidukadusid ja suurendada tootlikkust kahekordseks tuleks ÜRO tegevuskava alusel aretada kliimamuutustele vastupidavamaid taimekultuure, mis parandaks samuti mulla kvaliteeti. Tuleks vähendada väetiste kasutamist ja rõhuda mahetootmisele. (Statistikaamet, 2018)

Statistikaameti 2018 aasta säästva arengu Eesti näitajatest on näha, et Eesti põllumajanduse tootlikkus on viiendiku võrra suurenenud võrreldes aastatega 2015-2017. Mahepõllumajandusmaa osatähtsuse poolest on Eesti 2012. aastast olnud Euroopa Liidu kolme parima hulgas, temast on ees pool veel Austria ja Rootsi (Statistikaamet, 2018). Statistikaameti andmete põhjal võib järeldada, et mahepõllumajanduse osatähtsus on suurenemas, mis annab võimaluse maapiirkondadel teha end nähtavamaks.

1.2 Teadlikkuse kasv ja suurenev huvi puhtast keskkonnast pärit toidu vastu

Varasemast enam on hakatud väärtustama puhtas keskkonnas kasvanud ja kasvatatud toitu ning toiduaineid, see on väärtus omaette, mida on raske üle hinnata. Inimeste teadlikkus täisväärtuslikust toidust on muutumas aina suuremaks.

Puhtast keskkonnast pärit toidu vastu huvi tundvate inimeste valikud jagunevad üldiselt kaheks, valitakse kas kohalik või ökoloogiline toode. Kohaliku päritoluga toode võib olla samuti ökoloogiline. Välja on selgitatud, et inimesed eelistavad eelkõige kohalikku toodangut. Mahetoidu ostjad põhjendavad enda valikuid kolme argumendiga. Esmalt, mahetoitu peetakse ohutumaks, orgaanilise toidu sildiga tähistatud toode on kasvatatud ilma keemiliste väetiste ja pestitsiidideta. Teiseks, mahetoit on keskkonnasõbralikum, ning mahetootjad kasutavad keskkonda hoidvamaid ja jätkusuutlikumaid meetodeid. Kolmandaks, mahetoidus on rohkem toitaineid ja on tervislikum. Uuringute kohaselt on pestitsiidijääke mahetoidus umbes 30 % vähem kui igapäeva kaubandusvõrgus

ringevatel toodetel. (Sepp, 2017)

Mahetootmisest pärit toodangut eelistatakse kuna see ei kurna loodust. Mahetoodang sisaldab suuremas koguses immuunsussüsteemi kaitsvaid antioksüdante ning on suurema kiudaine sisaldusega, samuti puuduvad loodussõbralikult toodetud toorainel säilitusained. (Õkva, 2014)

Mahetoodang ei ole üksnes taimne toidutoodang vaid ka loomakasvatus. Liivimaa Lihaveise kaubamärgi alla tegutsevad lihaveise kasvatajad on arvamusel, et rohumaatoidul kasvanud veiseliha erineb oma koostiselt suuresti nuumfarmidest toodetust. Erinevused tekivad maitse osas, maheveise liha on vähem marmorjas (sisaldab vähem lihaskiudude vahelist rasva, mis muudab liha elastsemaks). Erinevate uuringute põhjal on tõdetud, et rohumahaveise rasvhapped, vitamiinid ja mineraalained on rohkem tasakaalus. Liivimaa Lihaveise kaubamärgi hoidjatel on oluline eesmärk müüa veist nii, et kasutatakse ära looma lihakeha tootmises sabast ninani, selleks, et ümber lükata müüt, et veisest sobib süüa vaid sisefilee. Iga osa veisest täidab oma osa menüüs. (Külvet, 2012)

Antud uuringute põhjal võib järeldada, et inimesed soovivad üha enam tarbida puhtast keskkonnast pärit toitu, kuna seda peetakse tervislikumaks ja kvaliteetsemaks. Puhtast keskkonnast tuleva toodangu juures eeldatakse, et see on kasvatatud pestitsiidideta ning on säilitusainetevaba.

1.3 Toiduturism

1.3.1 Toiduturismi tähendus

Toidul on erinevaid rolle tarbijate hulgas, kuid kõige tähtsam ülesanne on elu säilitamine. Toit mängib samuti olulist rolli pidustustel, toitu peetakse suhtlusvahendiks ning on ka viis kuidas kogeda uusi kultuure. Toit muutub kogemuslikuks, kui see on üks osa reisikogemusest. Läbi toidu on võimalik tunda erinevaid emotsioone ning talletada mälestusi. Ka kõige elementaarsemat sööki saab

jäädvustada mällu pikaks ajaks, kui seda süüakse kohas, kus seda ümbritseb eriline maastik või ebatavaline keskkond. (Mitchell, Hall, 2003)

Toiduturismiga seotud tegevusteks loetakse 1) tänavatoidu ringkäike, 2) kohalike toitude ja jookide maitsmist 3) konkreetse piirkonna tootmisviisi järgimist, 4) söömist traditsioonilistes restoranides, 5) söögi jagamist kohalike inimestega, 6) osalemist kohalikel üritustel ja festivalidel, 7) kohalikke turgude külastamist, 8) lisateabe kogumist toidu tootmise kohta põllumajandusettevõtelt, 9) osalemist toiduvalmistamise töötubades, 10) ekspeditsioone kokkade ja spetsialistidega, 11) inimeste teadlikkuse kasvu puhtast keskkonnast pärit toidu vastu. Inimesed, kes osalevad ülalmainitud tegevustes peetakse toiduturistideks. (Food and road, n.a)

1.3.2 Toiduturismi ja toidusuveniiride kasvav trend

Kahes Suurbritannia piirkonnas Lake Districtis ja Exmooris on viimastel aastatel püütud parandada nii turismi kui ka põllumajanduse ja keskkonnaalast jätkusuutlikkust. Seda tehakse läbi toiduvõrkude arendamise ja traditsiooniliste kohalike toiduainete. Antud ettevõtmiste peamiseks eesmärgiks on tõestada, et kohalikul toidul on oluline roll säästva turismi kogemuse saamisel. Erinevaid piirkondi külastavad turistid soovivad peamiselt kohalikku toodangut tarbida, seda selleks, et tajuda paremini piirkonna kultuuriruumi. Tihti sümboliseerib toit kõige paremini sihtkohta ja kultuuri. (Sims, 2009)

Eestis, nagu ka mujal maailmas, on viimasel kümnendil varasemast enam pandud rõhku toiduturismile, eelkõige selle arendamisele. Maapiirkondadele on toiduturism võimalus teha end paremini nähtavaks ja tuua piirkonda turiste (Kütt, 2012). Mõni piirkond pakub erilist toiduturismi nišši, nagu näiteks Setomaal pakutakse kalja. Teadlik toiduturist võib Setomaale sõita ainult kalja pärast, kuna teab, et mujal ta sellist ei saa.

Uuringust selgub, et toidu- ja joogikultuur mõjutab enim sihtkoha valikul vanusegruppides 28-37 ja 58-67 aastat. Sihtkohtades planeeriti enim toiduturismiga seotud huviväärsustest restorane, kohvikuid ja pubisid, eeldusel, et seal pakutakse eestipärast toitu. Uurimusest selgus, et välituristide jaoks on kohaliku toidu ja joogi

kättesaadavus tähtsam, kui siseturistide seas (Kütt, 2012). Käsitletud uuring näitab, et toiduturism on Eestis kasvutrendis, välituristid on rohkem huvitatud kohalikust toidust kui siseturistid.

Toiduturismi ettevõtlusest on tuua ka negatiivseid näiteid, kui kaks osapoolt ei jaga omavahelist informatiooni ja tekib infosulg. Kahes Taani rahvuspargis (Mols Bjerger ja Skjern Aadal) läbiviidud uuring keskkonnakaitse ja põllumajandusliku koostöö loomise osas vaatles lähemalt parkide toiduturismi. Mõlemad pargid hõlmavad suuri põllumajandusettevõtteid ja rohu- ning põllumaid. Uuringust selgus, et pargihaldurid on toidul põhineva elamuse unarusse jätnud. Toiduturismi tahaplaanile jäämise põhjus seisnes kahe osapoole vahelises kehvast informatsiooni jagamises. Pargi alal tegutsevad põllumajandusettevõtted nägid toitlustusettevõtetes konkurente, olenemata sellest, et mõlemad tegutsevad erinevates valdkondades. Pargis juba tegutsevad ettevõtted ei soosinud uusi toitlustusettevõtteid, mis takistas toiduturismi arendamist pargi alal. (Hjalager, Johansen, 2013)

Nagu eelpool käsitlemist leidnud uuringud näitavad, on toiduturismi trend suurenenud, mis annab maapiirkondadele võimaluse end teha paremini märgatavaks. Inimesed on muutunud üha teadlikumaks toitumise osas ning otsivad puhast toitu puhtast keskkonnast. Lääne-Eesti biosfääri programmaladel asuvate toitlustusettevõtete jaoks tähendab see potentsiaalse klientuuri suurenemist.

Toidusuveniirid on käega katsutavad meeldetuletused kindlast sihtkohast ja omavad olulist emotsionaalset väärtust. Näiteks Indoneesias Bandungis uuriti elanikelt millist aspekti nad hindavad enim toidusuveniiride juures. Neil lasti valida nelja aspekti vahel: bränd, pakend, emotsionaalne väärtus ning toidu kvaliteet. Valdav osa vastanutest pidas kõige tähtsamaks emotsionaalset väärtust suveniiride juures, kuid oluliseks peeti ka toidu kvaliteeti. Olulise märksõnana toodi välja kohalik väärtus, vastanute arvates on oluline roll toidusuveniiri ehtsusel, suveniir peaks olema võimalikult puhas ja kohalik. (Sosianika, Suhaeni ja Suhartanto, 2018)

Toidusuveniiride trendi kasvamise tõttu on viimasel kahel aastal Eesti eri piirkondades korraldatud toidusuveniiride konkursse. Eesti Rahva Muuseumi poolt läbiviidud konkursi korraldajad rõhutasid, et kuigi toidutooteid on palju, on ideeks esile tõsta just

neid kellel on toidupärand väga hästi ära kasutatud- kohalik tooraine, traditsiooniline valmistusmeetod ja lugu, mis seostuks paigaga (Raamets, 2018). Konkursside korraldamine näitab toidust valmistavate meenete trendi kasvu, mille läbi proovitakse leida parim kriteeriumitele vastav toode.

Toidusuveniirid on muutunud turistide seas aina populaarsemaks, eriti välisturistide hulgas, kes peavad oluliseks kohaliku pärandit ja traditsioonilisi valmistusmeetodeid. Paikkonnale omased eripäraseid toidud on populaarsed kingitused näiteks Hiina turistide seas, peamiselt ostetakse sihtkohast kaasa toidusuveniire eesmärgil need kinkida edasi lähedastele. Hiina turistid austavad väga toitu ja sellega kaasnevat kultuurilisi traditsioone. (Lin, 2017)

1.4 Biosfääri programmiala ja säästlik majandustegevus

Üha enam pannakse rõhku säästlikule majandustegevusele. Ka üldises majandusruumis on ettevõtted rohkem rõhku panema hakanud lihtsatele nüanssidele, millele igapäevaselt ei mõeldaks. Sorteeritakse teadlikult prügi ning ollakse hoolivam keskkonna vastu, mõeldakse rohkem tulevaste põlvete peale.

„21. sajandi algul seisab meie ees hirmutav probleemide kogum: ülemaailmne finantskriis oma majanduslike ja sotsiaalsete tagajärgedega, kahanev energiavarud, vähenev bioloogiline mitmekesisus ning kliimamuutus, mis mõjutab toiduga kindlustatust ja terviseriske. Ainult säästva arengu põhimõtete järgi elades saame võimaldada tulevastele põlvetele vähemalt samaväärset elukvaliteeti, kui hetkel on meil. Antud põhjus paneb rohkem mõtlema säästvale majandusele ning selle säilitamisele.” (Bioneer, 2011, n.p)

Bioneer (2011) rõhutab, et kui tulevased põlved soovivad elada sarnastes tingimustes, tuleb rakendada säästva arengu põhimõtteid, mis vähendaks potentsiaalseid kliima- ja sotsiaalseid konflikte.

Biosfääri programmiala (edaspidi BPA) on maismaa-, mere- rannikuökosüsteemide või nende kombinatsiooni piirkond, mida tunnustab rahvusvaheliselt UNESCO programm

Man and Biosphere (edaspidi MAB) (UNESCO, 2017). Alad määratakse riikide valitsuste poolt. Iga ala peab vastama miinimumkriteeriumidele ja tingimustele, et õigustada selle arvamist biosfäärialade maailmavõrgustikku. Programmalade eesmärgiks on ergutada kohalikku majandustegevust jätkusuutlikult ning võimalikult vähe kahjustades looduskeskkonda. (Keskkonnaamet, 2019)

Iga ala peab täitma esmalt kolme funktsiooni, selleks, et kuuluda biosfääri programmiala võrgustikku: (Keskkonnaamet, 2019)

- Loodusliku mitmekesisuse säilitamine
- Kohaliku sotsiaalmajandusliku arengu tagamine
- Logistilise tugifunktsiooni (teadusuuringud, haridus ja teavitus) pakkumine.

Biosfääri programmialadel varasemast enam tähtsustatakse looduskaitsega samaväärselt säästliku looduskasutuse edendamist majanduslikul eesmärgil. (Keskkonnaamet, 2019)

1.4.1 UNESCO Biosfääri Programmiala märgis ja selle kasutamine

UNESCO ülemaailmsesse võrgustikku kuulumine on suur tunnustus puhtale keskkonnale, mis aitab turunduses kaasa loodussõbraliku pildi loomisele biosfääri piirkonnast. Kogu maailmas on biosfäärialade küllastajate ja seal valmistatud toodete ostjate arv suurenenud aastatega, suuresti tuleneb see UNESCO märgi oskuslikust kasutamisest. (Visit Saaremaa)

Joonis 1: UNESCO programmi MAB logo
Allikas: (Unausapr, n.a)

Ettevõtja, kes biosfäärialal osutab teenust või toodab tooteid ning teeb seda vastutustundlikult võib oma ettevõtet kodulehel tutvustades kasutada UNESCO MaB-i programmi logo. UNESCO logo tuntakse kui ülemaailmselt kvaliteedimärki, mis annab garantii, et teenus või toode on jätkusuutliku majandustegevuse tulemus. UNESCO logo on tunnustus, et Lääne-Eesti saartel on väärt keskkond ja hoitakse elus traditsioone. (Rosenberg, 2018)

Rohelisemajandusega tegelevad ettevõtted pole tihtipeale kursis parimate võimalustega. Keskmise suurusega tootjad on sageli kinni vanades põhimõtetes ja traditsioonides ning ei julgeta proovida uusi lahendusi, mis võiks tuua edu. Uusi ideid ja tehnoloogiaid kasutusele võtmata on raske püsida konkurents. (Mbebeb, 2012)

1.5 Näiteid toiduettevõtlusest biosfääri programmialadelt mujalt maailmast

Biosfääri programmialadelt on võimalik tuua positiivseid näiteid ettevõtlusest. Näiteks

uuenduslikult meelestatud Austria piimakarjakasvatavad mõistsid 2004. aastal biosfääriala võimalusi ja hakkasid nägema selle potentsiaalseid hüvesid. Tavaliselt nähakse kaitsealades pigem takistusi kui võimalusi, kuid Salzburgi mägismaa elanikud oskasid vaadelda alal asumist võimaliku eelisena. Antud küla elanikud olid äärmiselt sihikindlad. Protsess kestis kaheksa aastat, kuni Salzburgi mägismaa elanikud võisid hakata oma toodetel kasutama UNESCO märgist. Peale märgi kasutusele võttu hakkas suurenema ettevõtete kasum. (Humer-Gruber, 2016)

Saksamaa suurimal saarel Rügenil, mis paikneb Läänemere lõunaosas, on tuntud liigendatud rannajoone ja kõrgete kriitkaljude poolest. Üheksakümnendate esimesel poolel sai antud alast UNESCO pärand. Peale Saksamaa Demokraatliku Vabariigi lõppu oli Rügenil kogu Saksamaa peale suurim töötuseäär. Kunagine majandus, mis oli tuginenud põllumajanduslikele ja kalanduslikele suurettevõtetele oli varisenud kokku. (Kokovkin, 2004)

Sügavas majanduskriisis nähti tulevikku biosfääri kaitseala arendamises. Käivitati projekt „Job Motor Biosphärenreservat” ehk biosfääri kaitseala, kui tööhõive mootor. Programm osutus edukaks, projekti raames loodi mitu uut ettevõtet, mille tulemusena said tööd paarkümmend inimest. Tekitatud töökohad olid kindla eesmärgiga, anda võimalus kohaliku majanduse edendamiseks võimalikult loodussäästval moel. Loodud ettevõtted olid seotud jätkusuutliku kohaliku arenguga: taaselustati puidutöötlemine, kalandus(tursapüük) ja sepatöö. (Kokovkin, 2004)

Saksamaa näide on heaks eeskujuks väikesaartele, kus on suurepärased vaated ja puhas loodus. Neid kahjustaksid suured turismigrupid. Rügeni saar soovis vähem külastajaid, kuid oli tahe parandada majanduslikku olukorda ja seda ei soovitud saavutada läbi turismi vaid kohaliku majanduse.

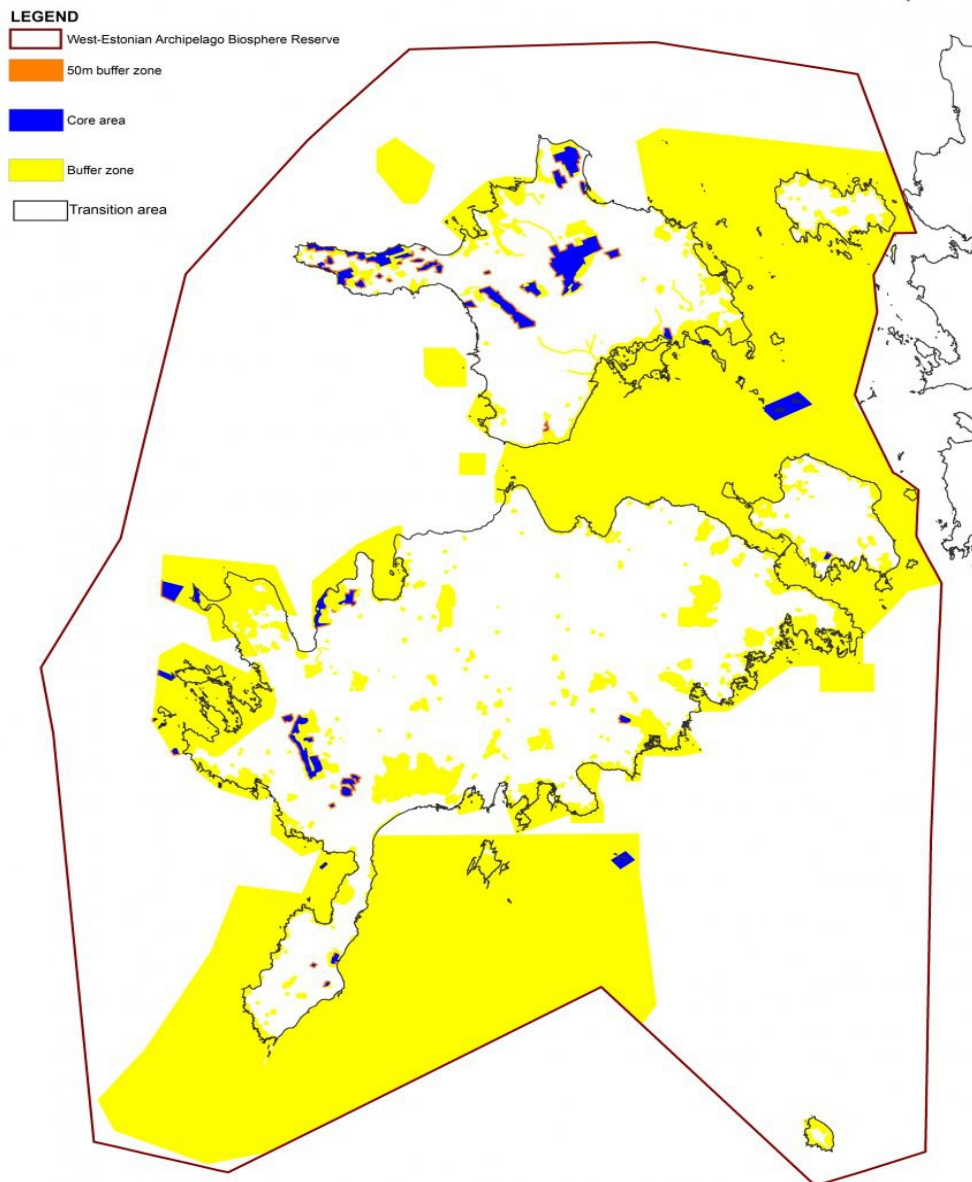
Erinevalt Eestist on põhjanaabritel Soomes kaks biosfääri programmiala, nendeks on Põhja-Karjala ja Saarestikumeri. Need programmialad on väga erinevad, kuna paiknevad täiesti erinevates looduslikes ja kultuurilistes tingimustes. Põhja-Karjala on suurte metsamassiivide ja järvede ala, kus rahvas räägib karjala keelt ning levib õigeusk, peamiseks majandusartiklik on puit. Saarestikumeri paikneb Soome riigiterritooriumil, kuid peamiselt kõneletakse rootsi keelt, sealset kogu elu juhib meri oma tuhandete

kaljusaarte mustritega ning peamiseks majanduse aluseks on turism. Soomes on biosfääri programmialaga seotud keskkonnaministeerium ja haridusministeerium. Erinevaid projekte on lisaks rahastanud muud ministeeriumid. Tundub suur toetajaskond, kuid sellele vaatamata jõudsid sealsed kaitsealad sügavasse kriisi aastatuhande vahetusel. Kriisi põhjuseks võib pidada selgusetust biosfääri kaitsealade korralduses. Nimelt tegeles programm sellel ajal nii looduskaitsega kui ka kohaliku eluoluga, tekitades kohalikul elanikkonnal küsimuse, mis on programmiala tegelik missioon. (Kokovkin, 2004)

1.6 Lääne-Eesti Biosfääri programmiala

Lääne-Eesti biosfääri kaitseala, kui teaduslik programmiala, on asutatud ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsiooni ehk UNESCO rahvusvahelise programmi inimeste ja biosfäär poolt 27. detsembril 1989. aastal. (Riigiteataja, 1994)

Iga biosfääri programmiala ülesanne on kaitsta ja esindada oma piirkonna olulist ökosüsteemi. Lääne-Eesti biosfääri programmiala loetakse põhjaparasvöötme segametsade vööndisse. Programmiala looduse eripära peamised mõjutajad on geograafiline asend, ala noorus ja aluspõhja lubjarikkus. Lääne-Eesti programmiala iseloomustab pikk rannajoon, kus on esindatud luiterannad, madalad mereahelad koos väikesaarte ja laidudega. (Kokovkin, 2004)

Joonis2: Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tzoneeringukaart

Allikas: (Keskonnaamet, 2019)

Joonisel 2 on näha Lääne-Eesti biosfääri programmiala tzoneeringu kaarti. Kollane värv tähistab puhveralaid ja sinisega on märgitud kaitsealad.

Biosfääri kaitseala on jaotatud kolmeks piirkonnaks, mis asuvad Saaremaal, Hiiumaal ning Vormsi saarel, mida ümbritseb mereakvatoorium. Piirkondade tööd koordineerivad biosfääri kaitseala piirkondlikud keskused koostöös valla- ja linnavalitsustega. (Riigiteataja, 1994)

BPA alad on jaotatud kolme tsooni: tuumalad, puhveralad ja üleminekulad. Tuumalad on rangeima looduskaitse piirangutega tsoon, kus on kõige keerulisem teha

majanduslikku tegevust sealsete suurte piirangute tõttu. Tuumalade kogupindala Lääne-Eesti Biosfääri programmialal on 365,27 km². (Keskkonnaamet, 2014)

Puhveraladel asuvad kaitsealused objektid, kus on mõningad piirangud inimtegevusele. Puhveralasad leidub kokku 4 498 km². (Keskkonnaamet, 2014)

Üleminekuala jääb väljapoole tuum- ja puhveralasad, Lääne-Eesti biosfääri programmialal on tuumalade kogupindala 10 737,73 km². (Keskkonnaamet, 2014)

BPA programm toimib kõigis kolmes tsoonis, kuid eelkõige tuumaladel järgitakse seaduse alusel kehtestatud piiranguid, mille rikkumine võib kaasa tuua rangeid karistusi. (Keskkonnaamet, 2014)

Tabel 1: Lääne-Eesti Biosfääri programmiala kolm tsooni

Pindala	Tuumala	Puhverala	Üleminekuala
Maismaa (km) ²	254, 81	509, 81	3 278, 38
Mereala (km) ²	110, 46	3 988, 19	7 464, 35
Kokku (km) ²	365, 27	4 498, 00	10 737, 73

Allikas: (Keskkonnaamet, 2014)

UNESCO võrgustikku kuuluva Lääne-Eesti saarte BPA alal on viis strateegilist eesmärki: (Keskkonnaamet, 2019)

- BPA on kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks
- Looduslik mitmekesisuse säilitamine
- BPA näitab kohaliku kultuuripärandit
- BPA- alal teostatakse rohemajandust toetavaid uuringuid ja koolitusprogramme
- BPA eesmärkide saavutamiseks toimub pidev aktiivne töö

1.7 Säästvast toidutootmisest Lääne-Eesti saarte biosfääri programmalal

Säästva toidutootmise all mõistetakse seda kui looduressursse on maksimaalselt ära kasutatud, tekitamata kahju looduskeskkonnale. Toidutootmist ja põllumajandust enim mõjutavatest teguritest on kliimamuutus, mis avaldab majanduslikku, keskkondlikku ja sotsiaalset mõju. Kuid vähem räägitakse toidutootmise mõjust kliimale, nimelt tootmine tekitab kasvuhoonegaase. Peamised toidusüsteemid põhinevad põllu- ja karjamaadel ning kalapüügil. Varasemast enam on hakatud rõhku panema terviklikule toidusüsteemile, mis hõlmab põllumajandust, toiduainete tootmist, müüki, transporti ning jäätmete mõju keskkonnale. (Kuldna, 2016)

Säästliku tootmise tagamiseks tuleb tõhusalt kasutada loodusvarasid, kuna tegu on aeglaselt taastuvate ressurssidega. Toiduettevõtluses tuleb jälgida toidujäätmete ja toidukadude vähendamist, kuna tihtipeale esineb suuremates ettevõtetes üle tootmist ning realiseerimata kaup visatakse minema. Samuti tuleks inimeste teadlikkust kasvatada säästvast arengust ja loodusega kooskõlas olevast elust. (Lepik, 2017)

Programmalal asuval Saaremaal on mahetoodang tõusuteel. Saare maakond oli 2013 aastal Eesti kõige suurema põllupinnaga mahetootjatest maakond. Põllumajandustoodangut kasvatatakse aladel vähe, põhirõhk on pandud looma ja linnu kasvatusel. Paraku näitab maakonna köögiviljakasvatus kahanemise märk vähese turustamise võimaluse tõttu. On loodud erinevaid ühistuid, eesmärgil ühiselt müüa toodangut, kuid enamus ühingutest lagunevad. Peamine lagunemise põhjus on organisatsiooni sisesed pinged. (Lember, 2014)

Möödunud aastal loodi Saaremaal lihavede kasvatavate ühistu, mille eesmärgiks on toetada ja soodustada liikmete majandusliku huve, seda läbi ühtse majandustegevuse. Ühistu soovib peale ühise majandustegevuse ka koolitada liikmeid ja arendada piirkonna lihakasvatus kultuuri. Lisaks on veised head maastikuhooldajad, aidates põllumajanduslikult vähemväärtuslikke alasid hoida puhtana võsastumisest. (Lember, 2018)

Hiiumaal toodab maheettevõtte Hiid metsast leiduvatest toorainetest nišitooteid nagu

näiteks nõgesemarmelaad ja nõgesemesi. Ettevõtja arvates on Hiiumaa looduses olev tooraine 90% ulatuses puhas, ning seda tuleks maksimaalselt ära kasutada. Kaasaegse toidutehnoloogia ja puhtast loodusest pärineva tooraine koosmõjul on võimaliku luua erilisi tooteid. (Hiid, k.p)

1.8 Keskkonnasõbralikkuse märgised: Rohelise märgi kasutamine

Hiiumaal

Sarnaselt UNESCO märgisele on Hiiumaa maakonna toodangutel kasutusel Hiiumaa Roheline märk (joonis 4, asub lisa 2), mille algus ulatub aastasse 1994, kui tekkis idee Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitsealal luua Hiiumaale oma keskkonnahoiu märk. Mõtte eeskujuks võeti Taani Roheline Võti, millega tutvuti Taanis toimunud konverentsil. Koos Hiiumaa ettevõtjatega hakati arutama majutuse ja toitlustamise keskkonnasõbralikumaks muutmist. Arutati, millise märgiga võiks tähistada neid ettevõtteid, kes keskkonda tahavad säästa ning kuidas korraldada vastavat reklaami. (Kokovkin, 1994)

Märgi loomisel lähtuti ideoloogiast ökoloogiliselt puhas, säästlik ja kohalik. (Voole, 1996)

Hiiumaistele toodetele otsiti kvaliteedimärki ja kuna Hiiumaa Rohelise märgi põhimõtted ja olemus sobisid ideega, otsustati seda välja andma hakata kui kohapõhise tootemärgi. Rohelisest märgist sai kohalik kvaliteedimärk, mida hakati jagama Hiiumaistele toodetele, mis olid täitnud vajalikud kriteeriumid. (Rosenberg, 2009)

Kohapõhised tootemärgid tähistavad vastavat kohalikku toodet, mis rõhutab ja kannab endas kindlat pärimust ja väärtust. Märk annab ostjale garantii, et toode on valimistatud kohalikust toorainest ja asukohas kohapeal. Samuti tõstab see tarbija teadlikkust kohalikest toodetest. Eelistades kohalikku on võimalik edendada oma kodukoha majandust (Raag, 1997). Eriti populaarne on kohalik toodang turismiperioodil, kui soovetakse kaasa osta sealse päritoluga meeneid.

Hiiumaa Rohelist märki kandev majutus- või söögikoht on kohustatud: (Hiiumaa, 1998)

- Kompostima või loomasöödaks viima toidujäätmed; sorteerima taaskasutatava materjali (vanapaberi) või ohtlikud jäätmed (vanad patareid) eraldi muust prahist.
- Tootma vähem prügi, sest hoidub asjatust plastik- ja väikepakendist.
- Hoidma kokku vett ja kutsuma ka külastajat kasutama vett säästlikult.
- Hoidma kokku elektrit ja kutsuma ka külastajat kasutama elektrit säästlikult.
- Tarvitama keskkonnale võimalikult ohutuid puhastusvahendeid ja kemikaale.
- Hindama Hiiumaist ja eelistama Eestimaist toodet.

Märki kandev toode peab vastama järgmistele üldistele nõuetele: (Rosenberg, 2009)

- toote seos Hiiumaaga
- soovitatavalt neutraalne (hiiumaine materjal)
- paikkondliku eripära esile toov
- toote praktiline otstarve
- toote kvaliteet ja vastupidavus
- kaasaegsus, samas traditsioonilisus
- korralik lõppviimistlus ja läbimõeldud pakendamisviis.

Hiiumaa Rohelist märki saab taotleda Hiiumaa Rohelise Märki põhikirja punkt 4. alusel (vt lisa 1 HRM Põhikiri). Taotluse saab täita nii ID kaardiga kui ka paber kandjal. Tuleb täita taotlusvorm (vt lisa 2 HRM taotlusvorm) märgihoidjale SA Hiiumaa Arenduskeskusele ning esitada toote või toodete kirjeldused koos piltidega ning millise tootegrupi alla see kvalifitseerub märgihoidjale, SA Hiiumaa Arenduskeskusele. Korraga võib taotleda märki mitmele tootele, kuid taotleval ettevõttel ei tohi olla maksuvõlgu ega ettekirjutusi: oluline on täita keskkonnakaitsealisi nõudmisi. Põhikirja 8. punkti (vt lisa 1 HRM Põhikiri) järgi otsustab kasutusõiguse saamise üle märgi komisjon, kuhu kuuluvad ettevõtjate-, avaliku sektori-, keskkonnaga seotud institutsiooni-, SA Hiiumaa Arenduskeskuse esindajad ja eksperdid. Komisjon hindab

taotlusi vähemalt kaks korda aastas. (Hiiumaa arenduskeskus)

1.8.1 Keskkonnasõbralikkuse märgised: Saaremaa Ehtsa Toote märk

Märgis Saaremaa Ehtne Toode (joonis 3) viitab teenuse või toote päritolule, andes tarbijale teada, et toode või teenus on valmistatud Saare- ja Muhumaa puhtas looduskeskkonnas kohalike inimeste poolt. Käesolevat kaubamärki tohivad kasutada kõik Saaremaakonna ettevõtjad. Ehtsa Toote märgiga tähistatakse toidukaupu ning käsitööd, kuna just need tooted kannavad endas kohalikku päritolu autentsust. Samuti saab märgisega tähistada kohalikku toorainet ja traditsioone, mis väärtustavad tootlustusettevõtete menüüd. Märgikasutajate võrgustiku juhib MTÜ Saarte Koostöökogu. (Ehtne, k.p)

Kaubamärgi kasutamise peamised eesmärgid on: (Ehtne, k.p)

- tuua esile Saaremaal valmistatud kohalikke tooteid ja pakutavaid teenuseid, andes tarbijale võimaluse neid lihtsalt leida ja ära tunda
- tõsta märgistatud toodete ja teenuste müüki (sh eksporti)
- edendada märgikasutajate omavahelist koostööd.

Joonis3: Märgis Saaremaa Ehtne toode

Allikas: (Skk, k.p)

1.9 Toiduturismist Lääne-Eesti Biosfääri programmilal

Toiduturism on leidmas oma kohta ka Lääne-Eesti programmilal. Korraldatakse traditsioonilisi üritusi, mis on turismi tõmbenumbriks, kus põhirõhk on pandud toidule.

Programmilal asuval Hiiumaal on korraldatud 12 aastat järjest kohvikutepäeva. Esimene kohvikutepäev toimus 2007. aastal, mis oli ühtlasi kõige esimene kohvikutepäev Eestis. Antud üritus on levinud tänaseks paljudesse Eestimaa küladesse ja linnadesse. Kohvikutepäeva mõte on edasi anda kohaliku kultuuri ja näidata välja hiidlaste lahkust kõige ehedamal moel. Kohvikutepäeva algne missioon oli üheks päevaks avada aiavärvad ja koduüksed ning külalistele pakkuda hiidlaste toidukunsti ja lahkust. (Ev100, k.p)

Hiiumaa kohvikutepäev on tosina aastaga muutunud suuremaks. Algusaastatel avati kohvikud üheks päevaks, kuid nüüd on kohvikutepäevast saanud neljapäevane festival. Kõige populaarsemaks toiduks on läbi aastate peetud suitsukala ja seejärel kohalike poolt valmistatud kooke. (Hepner, 2018)

Antud üritust peetakse Hiiumaa turismi tähtsaimaks sündmuseks, sellel perioodil on kohalike majutusasutuste suurim täituvus.

Sarnaselt Hiiumaale toimub Saaremaal toidufestival, mida korraldatakse 2014. aastast alates septembrikuus, mille raames toimub restoraninädal, tänavapiknik ning kohvikutepäev, kus pannakse rõhku õuntest valmistatud toitule. Saaremaa Restoranide Nädala eesmärgiks on pakkuda kõikides osalevates restoranides ühtse hinnaga menüüd. (Hanson,2016)

Heaks võimaluseks kogeda kohaliku elu autentselt on külastada Avatud talude päeva. Avatud talude päev on üle-eestiline üritus, mille raames avavad kohalikud talud ja farmid külastamiseks ukсед. Igal talul on endale omane programm, kus tutvustatakse talu eripära. Talusid tutvustades soovitakse rõhutada kohalikku elu ja selle eripäralt, selleks et kõik jõuaks külastajani võimalikult tõelisena. Taludes on võimalik proovida ehtsat talutoitu ja näha kuidas elu seal käib. (Ev100, k.p)

Antud üritused annavad võimaluse kogeda programmilal asuvate saarte kohalikku kultuuri läbi toiduelamuste.

1.10 Interreg III B projekti Säätlik rannik uuringu tulemustest ettevõtluse osas.

INTERREG III B projekti raames 2006. aastal viidi läbi uuring, mille eesmärgiks oli uurida Läänemere äärsete riikide rannikuelu ja vahetada kogemusi ning ühiselt leida lahendusi merega piirnevatel looduskaitsealadel arvesse võttes ka rannarahva enda arvamust.

Uuring hõlmas nelja riigi: Soome (Saaristomere rahvusparki), Eesti (Lääne-Eesti saarestiku biosfääri kaitseala), Läti (Vidzeme biosfääri kaitseala) ja Leedu (Kura sääre Rahvusparki) ranniku kaitsealade elanikke. Viidi läbi empiiriline uuring, mille käigus sooviti selgitada välja kas ja millist koostööd teevad ranniku kogukond ja looduskaitseorganisatsioonid. Eestis viidi antud uuring läbi kolmes erinevas Lääne-Eesti saarestiku kaitseala piirkonnas: Vormsil, Hiiumaal ning Saare- ja Muhumaal.

Uurimusest üldiselt selgus, et koostöö ranniku kaitsealade ning kohalike huvirühmade vahel on peamiselt kohustuslikku laadi. Koostöö kaitseala töötajate ja kogukonna (elanikud, ettevõtjad, MTÜ-d) vahel on liiga vähene. Peamiseks kehva koostöö põhjuseks peetakse aja- ja raharessursside vähesust. 2006 aasta uuringu põhjal tehtud ettepanekutes märgiti, et

parandamiseks kohalike suhtumist biosfääri kaitsealadesse, tuleks neid võtta kui tarbijaid, kelle arvamus ning heaolu on tähtsad. Seesugune suhtumine suurendaks inimeste poolehoidu ja looks kaitsealadest positiivsema kuvandi.

Uuringu käigus pakuti välja konkreetseid võimalusi, kuidas hetkeolukorda muuta paremaks. Soovitati arendada koostööd ettevõtjatega. Samuti toodi välja, et info peaks olema paremini kättesaadav ja tuleks kohalikkude elanikkonda kaasata projektidesse. Pakuti ka välja kohalike huvirühmade suhtumise paremat jälgimist. Tuleks välja töötada korrapärane süsteem, mis võimaldaks vaadelda elanike käitumist.

Eesti tulemuste täpsem analüüs näitas, et üllatavalt palju saarlasi ei olnud teadlikud biosfääri kaitseala olemusest saarel. Arvatavasti tuleb vähesest infost üldine negatiivne suhtumine programmalasse. Soovitakse saada rohkem informatsiooni erinevate kaitsealade ja seal toimuvate tegevuste kohta. Vastanud tegid ettepaneku, et tuleks paremini tutvustada looduskaitse prioriteete ning tuleks pöörata rohkem tähelepanu

keskkonnasäästlikule majandustegevusele.

Vormsi saare elanikud olid paremini informeeritud biosfääri kaitseala tegemistest kui saarlased. Paljud mäletasid aega, mil saarel tegutses biosfääri keskus. Vastustes ei esinenud palju negatiivset tagasisidet, kuid oli mõni negatiivselt meelestatu. Elanike arvates on tähtis taastada usaldus, mis pärast keskuse likvideerimist kadus. Vormsilaste arvates tuleks biosfääri keskus taas elustada.

Kõige suurem vastajate hulk oli hiidlaste seas. Enamik vastanutest arvab, et koostööd looduskaitse ja kogukonna vahel tuleks edasi arendada. Samuti peaks olema koostöö koolidega, kuna sealt algab suhtumine, mis hiljem kandub edasi kodudesse. Teave kaitsealade kohta peaks olema Hiiu maale sissesõitude juures ja tähtsamate 1 turismiobjektidel. Samuti võiks olla soovituslikud käitumisjuhendid, kuidas toimida võimalikult loodussõbralikult. Mainiti ära, et biosfääri kaitseala võiks toimida kaubamärgina, mis reklaamiks saart kui erilist UNESCO poolt tunnustatud piirkonda. Rohkem tuleks inimesetele selgitada milliseid võimalusi ja eeliseid pakub biosfääri kaitsealal asumine ja elamine.

Tulem näitas, et Lääne-Eesti saarestiku biosfääri kaitsealal asuvad ettevõtted tunnevad ettevõtlusega tegeledes kaitsealaga seotud regulatsioonide piiranguid. Kolme piirkonna vastustes võib välja lugeda kohalike elanike vähest informeeritust. Ei olda hästi kursis kaitsealade asukohtadega ning nende toimimisega, pigem nähakse biosfääril asumises piiranguid. Kõigis piirkondades arvatakse, et Biosfääri kaitseala arendamine tooks pigem kasu ja see on vajalik jätkusuutliku majanduse püsimiseks. Kaitsealal elavad inimesed peaksid vaatlema biosfääri kaitseala laiemalt, mitte nägema selles ainult piiranguid. See on koht, kus inimene ja loodus saavad kokku ja vastandumise asemel aitavad üksteisel püsima jääda.

2 Metoodika

2.1 Uurimusmeetod, valim ja läbiviimise aeg

Käesoleva uuringu tarbeks on kasutatud kvantitatiivuuringut, mida jagati *online* küsimustikuna. Kvantitatiivse uuringu kasuks otsustati, kuna see võimaldab peale kogutud andmete analüüsi tulemusi ka üldistada.

Kvantitatiivuuring annab võimaluse kogutuid andmeid töödelda statistiliste meetoditega.

Uuritavate valimi moodustasid Lääne-Eesti biosfääri programmialal elavad ning tegutsevad inimesed ja ettevõtjad. Tegemist on mugavusvalimiga.

Küsimustikku levitati Saaremaa, Hiiumaa ja Muhumaa ettevõtluse arenduskeskuste poolt nende *facebooki* ja ettevõtjate listide kaudu, samuti paluti jagada küsimustikku Vormsi vallavalitsusel.

Uuring viidi läbi käesoleva aasta aprilli- ja maikuu, uuringuandmete kogumine lõpetati 15. mail. Kokku osales küsitluses 72 inimest.

2.1.1 Ankeetküsimustiku kirjeldus

Käesoleva töö ankeetküsitluse koostamisel lähtuti 2006. aasta küsitlusankeedist, mida modifitseeriti. Ümber modifitseeritud küsitlusankeet on kinnitatud Biosfääri Programmiala spetsialisti Lia Rosenbergi poolt.

Anonüümne ankeetküsitlus (vt lisa 3) koosnes 33 üldisest küsimusest, millest seitse olid isiklikud. Küsimustikus oli võimalik valida endile variantidest sobivaim vastus või võimaluse korral kirjutada vastus vabas vormis. Uurimuses kasutati eestikeelset *online* ankeeti. Vastavalt seatud töö eesmärgile annab käesoleva töö autor ülevaate vastanute profiilist ja analüüsib ankeetküsitluse küsimusi number 1-4, 8-17, 23, 27-33.

Küsimustikkude vastuste analüüs ja kokkuvõtted tehti andmetöötlusprogrammiga *Excel*. Likerti skaala küsimuste analüüsiks on kasutatud keskvaartuse näitajaid koos

standardhålbega. Lahtiste küsimuste analüüsil on kasutatud kodeerimist, vastused on grupeeritud sarnaste teemade kaupa, mille põhjal koostati kokkuvõtted ja järeldused.

3. Uuringu tulemused ja järeldused

3.1 Küsitlustulemused Lääne-Eesti biosfääri programmiala ettevõtjate seas

Alljärgnevalt on peatükkidena välja toodud küsitlustulemused selgitamaks välja, millised on Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuvate ettevõtete ja elanike hoiakud kaitseala suhtes, uurides, kuidas teadlikud ollakse biosfäärialal olevatest üldistest piirangutest ning põllumajandust mõjutavatest teguritest ja programmiala funktsioonidest, seeläbi soovetakse koguda infot biosfääri kaitsealal asuvate ettevõtete lisaväärtustest. Soovetakse teada saada toiduturismi võimalustest Lääne-Eesti biosfääri programmialal. Samuti antakse ülevaade Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuvate inimeste profiilist ning uuritakse kui teadlikud ollakse UNESCO võrgustiku kuuluvast programmi logost ja selle kasutamise võimalustest.

3.1.1 Lääne-Eesti biosfääri programmiala ettevõtjate profiil

Uurimuses osales kokku 72 Lääne-Eesti biosfääri programmialal tegutsevat inimest. Vastajatest elas alaliselt programmialal 86,1% (n=62), lisaks elati veel Harju- ja Pärnumaal. Vastajate profiil on nähtav tabelis 2.

Vastanutest 40 olid ettevõtjad ning 40-l asub ettevõtte biosfääri programmialal. Valdav enamus tegeleb peamiselt tootlustusega või tootmisega. Küsitlusele vastanud olid vanuses 20 kuni 77 aastat, neist 51,4% (n=37) olid naised ja 48,6% (n=35) mehed. Valdav enamus vastajatest olid neljakümnendates eluaastates, kõige rohkem vastasid 48 aastased. Vaadates Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuvate ettevõtete haridustaset, on näha, et 72,2% (n=52) omab kõrgharidust, 9,7% (n=7) kutseharidust ja 18,1% (n=13) keskharidust. Vastajate profiil on näha tabelis 2.

Tabel 2: Vastajate profiil

Arv	%	Arv	%		
SUGU		PROGRAMMIALAL ELAMINE			
Mees	35	48,6	Jah	62	86,1
Naine	37	51,4	Ei	10	13,9
Kokku	72	100	Kokku	72	100
VANUS		ETTEVÕTJAKS OLEMINE			
20-29	6	8,5	Jah	40	55,6
30-39	10	14,1	Ei	32	44,4
40-49	20	28,2	Kokku	72	100
50-59	27	38	ETTEVÕTE PROGRAMMIALAL		
60-69	7	9,9	Jah	40	58,3
70-79	1	1,4	Ei	32	41,7
KOKKU	71	100	Kokku	72	100
Keskmine	47,9	HARIDUS			
Mediaan	49	Kõrgharidus	52	72,2	
Std	48	Keskharidus	13	18,1	
Vahemik	20-77	Kutseharidus	7	9,7	
Mood	48	Kokku	72	100	

3.1.2 Teadlikus tegutsemisest UNESCO võrgustiku kuuluval biosfääri programmiala ja programmiala funktsioonidest

Empiirilise uuringu käigus sooviti selgitada välja inimeste teadlikkus UNESCO võrgustikku kuulumise osas ning uuriti teadmisi programmiala funktsioonidest. Vastajatel oli võimalik valida jaatava ja eitava vastuse vahel. Tulemused on näha tabelis 3.

Tabel 3: Teadlikkus biosfääri programmialast

	Arv	%
Jah	57	79,2
Ei	15	20,8
Kokku	72	100

Küsitlustulemused näitasid, et ligi 79,2% (n=57) vastanutest on teadlikud asumisest biosfääri programmialal ja 20,8% (n=15) ei ole teadlikud.

Käesolevad andmed viitavad inimeste teadlikkusele biosfäärialal asumisest.

Lisaks uuriti inimeste teadlikkust programmiala funktsioonidest. Võimalik oli valida viiepunktiskaalal, 1- ei ole üldse teadlik ja 5-väga teadlik. Tulemused on nähtavad tabelis 4.

Tabel 4: Teadlikkus biosfääri programmiala funktsioonidest

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Teadlikkus funktsioonidest	72	2,5	1,2	2,5	1

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1-ei ole üldse teadlik, 2-ei ole teadlik, 3-mõnevõrra teadlik , 4-teadlik, 5-väga teadlik

Standardhälve 1,2 ja keskmine 2,5 näitavad, et enamik vastajatest ei ole teadlik biosfääri programmiala funktsioonidest. Kõige populaarsemaks vastuseks osutus 29,2% vastajate poolt (n=21) “ei ole üldse teadlik“. Küsitlusandmetest võime välja lugeda inimeste vähest teadlikust biosfääri programmiala funktsioonidest.

Samuti uuriti vastajate nägemust programmiala funktsioonidest, millele tuli vastata oma sõnadega vabas vormis. Üle poolte vastajatest tõi välja keskkonna säästmise ning jätkusuutliku inimese ja looduse koostöö. Mõned näited vastustest: inimese ja looduse koostoimimine, ressursside säästlik kasutus, kultuuri edendamine, parandada looduslikult unikaalses keskkonnas ressursside väärimist, looduse mitmekesisuse kaitsmine ja keskkonnaharidus, biosfääri programmiala tegeleb jätkusuutliku majandusega.

3.1.3 Lääne-Eesti biosfääri programmialal elamise lisaväärtused

Uuringus sooviti välja selgitada, milliseid lisaväärtusi nähakse või on kogetud programmialal asumisest tulenevalt. Tulemused on nähtavad tabelis 5.

Tabel 5: Kogetud lisaväärtus biosfääri programmialal elamisel ja tegutsemisel

	Arv	%
Jah	21	29,2
Ei	51	70,8
Kokku	72	100

Vastanutest suurem enamus 70,8% (n=51) leidis, et Lääne-Eesti biosfääri programmiala ei ole neile mingeid lisaväärtusi ega kasu pakkunud, 29,2% (n=21) arvates on programmialal paiknemine toonud neile pigem kasu.

Vastajatel kes leidsid, et on saanud kasu programmialal elamisest paluti lisada millist lisaväärtust nad on kogenud. Inimesed kes pidasid programmialal asumist kasulikuks

leidsid, et välisturistid sõidavad rohkem Lääne-Eestisse nautima puhast looduskeskkonda. Samuti ollakse meelestatud positiivselt rannaniitude ja karjamaade hooldamise seisukohalt. Üks vastaja on ära märkinud, et läbi biosfääri projekti on tema endile soetanud mägiveised.

Lisaks paluti anda hinnang kuuele väitele programmiala lisaväärtustest kohaliku piirkonna arengu hüvanguks. Uuriti kuue väite põhjal biosfääri programmiala lisaväärtusi kohaliku piirkonna arengu parandamiseks. Tulemused on nähtavad tabelis 6.

Tabel 6: Biosfääri programmiala lisaväärtus elukeskkonna arendamisel

Mõju elukeskkonna arendamisele	Arv	Keskmine	St. hälve
Turismimajanduse arendamiseks (sh. toiduturism)	72	4,0	1,1
Mahepõllumajanduse arendamiseks	72	4,1	1,1
Väikeettevõt'luse arendamiseks	72	3,6	1,2
Loomemajanduse arendamiseks	72	3,3	1,2
Uute toidutoodete arendamiseks	72	3,8	1,2
Haridustegevuste arendamiseks	72	3,5	1,1

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1-ei nõustu üldse, 2-ei nõustu, 3- neutraalne , 4-nõustun, 5-nõustun täiesti

Turismimajanduse arendamine sealhulgas toiduturism aitab kaasa kohalikule arengule, antud väitega nõustus enamik vastanutest (M=4,0, st. hälve 1,1). Sellest võib järeldada, et turismimajandus ja toiduturism on suure tähtsusega ja programmiala annab lisaväärtust arengule.

Piirkonna lisaväärtust mahepõllumajanduse arengule peetakse väga oluliseks (M=4,1, st. hälve 1,1). Piirkonna lisaväärtust väikeettevõt'luse arengule peetakse vähem oluliseks kui mahepõllumajandusele (M=3,6, st. hälve 1,2).

Programmiala annab vastajate arvates lisaväärtust uute toidutoodete arendamisele piirkonnas (M=3,8, st. hälve 1,2). Üpris neutraalsed olid aga vastajad oma seisukohtades biosfääri programmiala lisaväärtusest loomemajanduse arendamisele (M=3,3, st. hälve 1,2) ja haridustegevuse arendamisele piirkonnas (M=3,5, st. hälve 1,1). lisaväärtuste arengule keksmiseks tulemuseks oli 3, mis näitab inimeste neutraalsest suhtumist.

Antud küsimuse põhjal saab järeldada, et Lääne-Eesti biosfääri piirkonna lisaväärtustest

tulenevalt on kõige mõistlikum arendada turismimajandus ja luua uusi toidutooteid. Samuti peetakse oluliseks mahepõllumajandust, mis on ühtlasi ka aluseks uute toidutoodete tootmisele.

3.1.4 Biosfääri programmialaga seotud piirangute üldine mõju ja sellega kaasnevad piirangud põllumajandusele

Uuringus sooviti välja selgita Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuvate elanike teadlikkus kaitsealaga tulenevatest üldistest piirangutest (põllumajandusega seotud piirangud, teenuste osutamisega seotud piirangud). Tulemused on nähtavad tabelis 7.

Tabel 7: Teadlikkus biosfääri programmiala piirangutest

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Teadlikkus piirangutest	72	2,2	1,1	2	1

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1-ei ole üldse teadlik, 2-ei ole teadlik, 3-mõnevõrra teadlik , 4-teadlik, 5-väga teadlik

Uurides inimeste üldist teadlikkust biosfääri programmiala piirangutest, on näha keskmisest 2,2, et inimesed pole teadlikud biosfääri programmiala piirangutest.

Samuti uuriti kui võrd on mõjutanud biosfääri programmialaga seotud piirangud tegevust ja elukorraldust. Vastajatel paluti hinnata mõjutatust viiepunkti skaalal, kus 1-väga vähe ja 5-väga palju. Vastajatel oli võimalik soovi korral oma vastusele lisada kommentaar. Tulemused on nähtavad tabelis 8.

Tabel 8: Programmiala piirangute tajutav mõju elukorraldusele

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Tajutav mõju elukorraldusele	72	1,7	1,0	1	1

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1- väga vähe, 2- vähe, 3- mõningal määral, 4- palju, 5- väga palju

Vaadates vastuste analüüsi tulemusi võib järeldada vastajate üldist üksmeelsust, et programmiala piirangud mõjutavad elukorraldust vaid vähesel määral (M=1,7, st. hälve 1,0). Vastajate arvates igapäevaelus programmiala piirangud pole tajutavad, kuid ettevõtluses võivad need väljenduda. Toodi välja ka programmiala positiivseid külgi, piirangud on toonud programmialale rohkem loodusteadlikke turiste ning samuti

peetakse rahvusvaheliselt tunnustatud kaitseala heaks müügiartikliks.

Lisaks uuriti inimestelt, kas programmiala paneb nende arvates põllumajandustoodete kasvatajatele tootmisruumilisi piiranguid ning milliseid. Soovi korral oli võimalik vastust kommenteerida vabas vormis. Tulemused näha tabelis 9.

Tabel 9: Põllumajandustoodete kasvatajate tootmisruumilised piirangud

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Põllumajandustoodete kasvatajate tootmisruumilised piirangud	72	2,6	1,0	3	3

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1- väga vähe, 2-vähe, 3-mõningal määral , 4-palju, 5-väga palju

Vaadates tulemust (M=2,6, st. hälve 1,0) võib järeldada, et programmiala seab minimaalseid tootmismahulisi piiranguid.

Võimalik oli ka oma vastust kommenteerida. Vastajate arvates puuduvad suuremahulised piirangud, mis takistaksid põllumajandust, kuid toodi välja, et suuremate laudakomplekside ehituse asukohta võib programmiala mõjutada. Samuti mainiti mitmel korral vähest teadlikust piirangutest, mis takistaksid põllumajandust.

Laekunud vastuste põhjal võib järeldada, et üldiselt ollakse vähe teadlikud biosfääri programmiala piirangutest.

Samuti uuriti suhtumist biosfääri programmiala piirangutesse. Tulemused on tabelis 10. Vastajatel oli võimalus oma vastust kommenteerida vabas vormis.

Tabel 10: Suhtumine programmiala piirangutesse

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Suhtumine programmiala piirangutesse	72	3,2	0,9	3	3

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1- väga negatiivne, 2- negatiivne, 3- neutraalne , 4- positiivne, 5- väga positiivne

Vaadates tulemusi on näha, et vastajate keskmine hinnang on 3,2 ja standardhälve 0,9, millest võib järeldada, et ollakse pigem neutraalsed piirangute suhtes. Vabas vormis vastustest võib järeldada inimeste vähest teadlikkust piirangutest, mille tõttu ei osata anda adekvaatset hinnangut. Samuti arvati, et loodust tuleks saartel kaitsta jätkusuutliku arengu eesmärgil. Väljavõtted vastustest: “looduskaitsepiirangud ei ole seotud BPA-

ga“; „tuumaladel peabki piirama“; „näiteks Käina laht peabki olema lindude ja looduse tarbeks, inimesele piisab kui ta seda kõike kaldalt vaatab“; „ellujäämiseks on vaja piirata keskkonna hävitamist“.

3.1.5 Biosfääri programmialal tegutsemisega kaasnevad positiivsed võimalused

Uuringus sooviti välja selgitada milliseid positiivseid võimalusi biosfääri programmialal asumine endaga kaasa toob.

Positiivsete võimaluste välja selgitamiseks paluti vastajatel valida viie variandi seast enda jaoks sobivaimad, samuti oli võimalik valida muu, mida tuli täpsustada. Tulemused on nähtavad tabelis 5.

Tabel 11: Peamised positiivsed võimalused

	Arv		%	
	Valis	Ei valinud	Valis	Ei valinud
Majanduslikke (väike-ettevõtluse arenguvõimalused)	44	25	61,1	38,9
Sotsiaalseid (tasakaalustatum areng, jms)	28	47	34,7	65,3
Kultuurilisi (traditsiooniliste tegevuste soodustamine, jms)	37	35	51,4	48,6
Keskkondlikke (loodushoid, kvaliteetsem elukeskkond, jms)	58	14	80,6	19,4
Ei näe positiivseid võimalusi	8	64	11,1	88,9
Muu. Täpsustage	7	65	9,7	90,3

Laekunud vastustest võib välja lugeda, et 80,6% (n=58) näeb programmialal asumises keskkondlikke (loodushoid, kvaliteetne elukeskkond) positiivseid võimalusi, mis on ühtlasi ka kõige populaarsem vastus. Lisaks nähakse positiivseid sotsiaalseid 34,7% (n=28) ja kultuurilisi 51,4% (n=37) võimalusi. Vastajatest 11,1% (n=8) ei näe programmialal asumisest tulenevalt mingisuguseid positiivseid võimalusi. 9,7% (n=7) inimestest vastas muu, ehk mitte ükski välja pakutud variandist polnud sobilik ning pakuti välja omapoolne variant. Vastajad tõid veel välja järgnevad positiivsed võimalused: rahvusvaheline koostöö, Saaremaal ja Hiiumaal sagedasem ja stabiilsem praamiühendus, unikaalsus ja selle säilitamine, võimalus kogukondlikuks suhtlemiseks ning piirkonna turundus.

Käesolevatest vastustest võib järeldada, et Lääne-Eesti biosfääri programmialal on kõige parem arendada väike-ettevõtlust ja turismimajandust, lisaks inimesed hindavad loodushoidu ja kvaliteetsemat elukeskkonda.

3.1.6 Kohalikest toorainetest toodete arendamine ja toodete suunamine toiduturistidele

Empiirilise uuringu käigus sooviti uurida piirkonna potentsiaali kohalikest toorainetest arendada uusi ning põnevaid tooteid, mis seeläbi soodustaks kohalikku ettevõtlust sealhulgas toiduturismi. Tulemused tabelis 12. Vastajatel paluti hinnata potentsiaali viiepunkti skaalal, kus 1- ei, kindlasti mitte ja 5- jah, kindlasti. Samuti antud küsimuse juures oli vastajatele võimalik oma vastust kommenteerida.

Tabel 12: Piirkonna potentsiaal arendada uusi tooteid

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Piirkonna potentsiaal arendada uusi tooteid	72	4,2	1,0	4	5

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1- ei kindlasti mitte, 2- ei, 3- neutraalne , 4- jah, 5- jah, kindlasti

Lääne-Eesti biosfääri programmiala piirkonnas on uute toodete arendamine, mis soodustaks see läbi kohalikku ettevõtlust vastajate keskmist 4,2 ja standardhälvet vaadates potentsiaalne võimalus. Osad vastajad on kirjutanud oma vastuste juures järgnevat:

- head ning põnevad toidutooted kindlasti tugevdavad piirkonda, kui head turismisihtkohta. Inimestel on uus põhjus külastada ning toetada tooteid ostes kohalikku jätkusuutlikku majandust
- adru on kasutamata ressurs praegu
- ühistu Muhu Liha juba tegutseb, ühendades kohalikke veise- ja lambakasvatajaid, kes hooldavad alvareid ja puisniite
- kohalikku toorainet (nt kadakaid, barbarisse) on piisavalt, et neist põnevaid tooteid arendada.
- ainuüksi kaubamärki BPA ala kasutatakse.

Lisaks uuriti vastajate arvamust, kas tegutsevad toidutootmis ettevõtted peaksid oma

tooteid suunama suuremas mahus toiduturistidele.

Tulemused on tabelis 13. Antud küsimuse juures oli vastajateel võimalik oma vastust kommenteerida..

Tabel 13: Toodete suunamine toiduturistidele

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Toodete suunamine toiduturistidele	72	4,2	1,0	4	5

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1- ei kindlasti mitte, 2- ei, 3- neutraalne , 4- jah, 5- jah, kindlasti

Vastusest võib järeldada, et soovitakse rohkem tooteid suunata toiduturistidele. Vastajate arvates on uute toodete ja nende suunamisel toiduturistidele veel arenguruumi, samas arvatakse ka et jääb puudu võimekusest suurendada ettevõtete tootmismahutusi.

3.1.7 Biosfääri programmialal toodetud toodangu eelised turunduse seisukohalt

Uuringus sooviti teada saada, kas programmialal toodetud toodangul on turunduse seisukohalt mingeid eeliseid. Tulemused asuvad tabelis 14. Samuti oli vastajatel võimalik oma vastust kommenteerida.

Tabel 14: BPA toodetud toodangu eeliseid turunduses

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
BPA toodetud toodangu eeliseid turunduses	72	3,6	1,2	4	5

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1- ei kindlasti mitte, 2- ei, 3- neutraalne , 4- jah, 5- jah, kindlasti

Käesolevate andmete põhjal võib järeldada, et Lääne-Eesti biosfäärialal toodetu toodangul on turunduse seisukohalt eeliseid. Vastajad kommenteerisid oma valikuid erinevalt, kuid peamiselt nähakse BPA toodetud toodangul turunduse eeliseid. Mõned väljavõtted vastustest: Parem ülevaade võimalustest ja piirangutest. Parimad praktikad mujalt maailmast (näited peatükis 1.5). Jah, kui seda välja kommunikeerida. Biosfääri kaitseala on kui kvaliteedimärgis puhtast ja jätkusuutlikust keskkonnast, kus antud produktid on toodetud. Kuna tootjal on õigus taotleda oma toote pakendile reklaamlauset, et see on toodetud biosfääri programmialal, siis võib see kindlasti anda teiste tootjate ees eelise.

3.1.8 Teadlikkus UNESCO Bioisfääri programmiala logo kasutusvõimalustest

Uuringus sooviti uurida teadlikkust UNESCO märgise kasutusvõimalustest programmialal tegutsevatel asutustel ja ettevõtetel. Tulemused tabelis 15.

Tabel 15: Teadlikkus logo kasutusvõimalustest

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Teadlikkus UNESCO BPA logo kasutusvõimalustest	72	2,1	1,3	1	1

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1-ei ole üldse teadlik, 2-ei ole teadlik, 3-mõnevõrra teadlik , 4-teadlik, 5-väga teadlik

Vaadeldes käesolevaid andmeid (M=2,1, st. hälve 1,3) on selge, et vastajad pole eriti teadlikud UNESCO BPA logo kasutusvõimalustest. Seda kinnitab ka mood ja mediaan 1- „ei ole üldse teadlik“ (54,2 % vastanutest).

3.2 Senine toiduettevõtetus Lääne-Eesti biosfääri programmialal

Toidu tootmine ja ettevõtte pidamine väikses kogukonnas on üldjuhul hooajaline tegevus, raske on jääda läbi aasta kasumisse. Toiduainete väiketootmine on hea näide, kuidas maaelanikust saab ettevõtja. (Kogu, 2010)

Saarte koostöökogu arvates peaksid maaelanikud olema aktiivsemad, selleks et inimene suudaks olla iseendale töandjaks, kasvõi hooajaliselt. (Kogu, 2010)

Saarte koostöökogu on pannud kirja järgnevad probleemid: (Kogu, 2010)

- kohalikust toorainest kohalike poolt valmistatud toit ei ole kättesaadav
- võimalik tootja on väike, bürokratliku asjaajamise kogemusteta talunik või eraisik puudub instants, mis nõustaks, kust saaks abi tekkivate probleemide lahendamisel
- põranda alt väljatulemine on kallis
- võimalik tegevus, oleks talu või pere lisa-, mitte põhisissetulek
- riik ei ole kasutanud võimalust teha otsekohalduvates Euroopa õigusaktides sätestatud lihtsustusi väiketootmisele, traditsioonilistele toodetele ja piirkondadele.

Enim meedia kajastsust saanud kogukonnaköögid: Tagavere, Hellamaa, Laimjala, Jööri, Lümända, Vanamõisa, Aste, Võhma. Antud kogukonnaköögid on kajastust saanud kuna tegu on kohaliku toodangut pakkuvate köökidega. (Kogu, 2010)

Käesoleval ajahetkel on Hiiumaakonnas aastaringselt avatud 7 söögikohta, mis on avatud madalhooajal päevas keskmiselt kuus tundi. Viimastel aastatel on toiduettevõtteid juurde tekkinud. (Hiiumaa, k.p)

3.3 Järeldused ja ettepanekud

Järelduste ja ettepanekute koostamisel on aluseks võetud Lääne-Eesti biosfääri programmilal läbiviidud uurimus, mille eesmärgiks oli UNESCO võrgustikku kuuluva Lääne-Eesti biosfääri programmilal asuva kogukonna teadlikkuse ja huvi väljaselgitamine, keskendudes programmilala võimalustega kohalikus toiduettevõtluses, sealhulgas toiduturismi arendamine.

Uurimustulemusi arvestades tehti omapoolsed järeldused, mis ei pruugi olla tõesed vähete vastuste tõttu.

Uuringu käigus selgus, et inimesed on väheteadlikud biosfääri programmilala funktsioonidest ja sellega kaasnevatest piirangutest, mistõttu oli raske saada osadele küsimustele objektiivset vastust.

Selgus, et Lääne-Eesti biosfääri programmilala lisaväärtustes tulenevalt on kõige mõistlikum arendada turismimajandust ja luua uusi toidutooteid, mis tooks juurde toiduturiste. Samuti peetakse oluliseks mahepõllumajandust, mis on ühtlasi ka aluseks uute toidutoodete tootmisele. Lisaks ollakse huvitatud uute toodete arendamisest ja nende turustamisest, ning leiti, et programmilala annab turunduse seisukohalt eelise.

Uuringu põhjal võib järeldada, et Lääne-Eesti biosfääri programmilal on kõige parem arendada turismimajandusega seotuid teenuseid, nagu näiteks toitlustus ja majutusteenused ning sellega kaasnevad lisateenused.

Lähtudes uurimustulemustest esitab töö autor järgmised omapoolsed ettepanekud Lääne-Eesti biosfääri programmilal asuvatele ettevõtetele:

- Parem turundus (teha end nähtavaks)

- Ettevõtete vaheline koostöö. Toidutootmisega tegelevad ettevõtted teeks koostööd mahepõllundusettevõtetega jne
- Teha infopäevi
- Tutvustada inimestele biosfääri funktsioone ja selle piiranguid
- Tutvustada biosfääriga kaasnevaid võimalusi
- Uute toodete loomisel lähtuda kohalikust toorainest
- Teha ideekonkursse uute uute toodete arendamisele
- Selgitada säästava toidutootmise põhimõtteid
- Maksimaalne keskkonnast tulenevate võimaluste ärakasutamine

Järeldused ja ettepanekud on mõeldud Lääne-Eesti biosfääri programmialal tegutsevatele ettevõtjatele jätkusuutliku arengu eesmärgil.

Kokkuvõte

Käesoleva lõputöö aluseks on 2006 aasta INTERREG III B programmi projekti jätkuuring, mis viidi läbi aprilli- ja maikuus, mille peaesmärgiks oli hinnata kogukonna teadlikkust ja huvi programmialaga seotud võimalustest kohaliku ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisel.

Antud lõputöö keskendub Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuvate ettevõtete ja elanike hoiakutesse kaitseala suhtes, uurides, kuidas teadlikud ollakse biosfäärialal olevatest üldistest piirangutest ning põllumajandust mõjutavatest teguritest ja programmiala funktsioonidest. Seeläbi sooviti infot koguda biosfääri kaitsealal asuvate ettevõtete lisaväärtustest. Samuti sooviti teada saada toiduturismi võimalustest Lääne-Eesti biosfääri programmialal.

Eesmärgini jõudmiseks uuriti teooriat BPA olemusest, UNESCO märgisest, Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala teistest keskkonnasõbralikkuse märgistest, näiteid ettevõtlusest mujalt maailmast, säästlikust toidutootmisest ja toiduturismist. Teostati kvantitatiivuuringu, mis viidi läbi *online* keskkonnas.

Küsitlustulemustele tuginedes anti käesolevas lõputöös ülevaade Lääne-Eesti biosfääri programmialal elavate ja tegutsevate inimeste profiilist ning uuriti programmialal asuvate ettevõtete ja elanike hoiakuid kaitseala suhtes. Lisaks mõõdeti inimeste teadlikkuse taset biosfääri funktsioonidest ja piirangutest ning põllumajandust mõjutavaid tegureid. Töös on uuritud toiduturismi võimalusi programmialal ja programmialaga kaasnevat lisaväärtusi.

Uuringu tulemusel selgus, et vastanutest 40 olid ettevõtjad ning nende ettevõtte asub biosfääri programmialal. Valdav enamus tegeleb peamiselt toitlustusega või tootmisega ja omab kõrgharidust. Suurem osa vastajatest olid neljakümnendates eluaastates, kõige rohkem vastasid 48 aastased.

Uuringu käigus selgus, et inimesed on väheteadlikud biosfääri programmiala funktsioonidest ja sellega kaasnevatest piirangutest.

Lääne-Eesti biosfääri programmiala lisaväärtustest tulenevalt on kõige mõistlikum arendada turismimajandust ja luua uusi toidutooteid, mis tooks juurde toiduturiste. Peetakse oluliseks arendada uusi innovaatilisi toidutooteid, mis pärineks kohalikust toorainest. Uuringu käigus selgus ka kohaliku mahepõllumajanduse suur osatähtsus, mis on ühtlasi aluseks uute toidutoodete tootmisele. Lisaks ollakse huvitatud uute toodete arendamisest ja nende turustamisest, ning leiti, et programmiala annab turunduse seisukohalt eelise. Uuringus selgus inimese vähene teadlikkus UNESCO märgise kasutusvõimalustest.

Uuringust lähtuvalt on lõputöö autor teinud omapoolsed ettepanekud, mida on võimalik kasutada Lääne-Eesti biosfääri programmialal tegutsevatel ettevõtjatel jätkusuutliku arengu eesmärgil.

Uuringu põhjal võib järeldada, et Lääne-Eesti biosfääri programmialal on kõige parem arendada turismimajandusega seotuid teenuseid, nagu näiteks toitlustus ja majutusteenused ning sellega kaasnevad lisateenused. Samuti on inimesed paraku vähe informeeritud BPA- st ja sellega kaasnevatest positiivsetest nähtustest.

Summary

The author of this thesis is Anet Post. The thesis is written in Estonian and the title of the work is „Attitudes about food entrepreneurship opportunities and restrictions in West Estonian archipelago biosphere reserve”. This thesis contains of 36 pages, there are 15 tables and 4 figures. 47 references have been used in the work.

The author chose this topic because of the gaining popularity of sustainable development and sustainable tourism development, as well as sustainable food production and consumption.

The aim of this thesis was to study the attitudes and opinions of local inhabitants and entrepreneurs. Also, about the limitations and opportunities associated with food business in the program area. There is limited prior discussions on this topic, which adds to the thesis uniqueness. The thesis enables West Estonian archipelago biosphere reserve to make changes in the development program if necessary, based on the research results.

The target group of this study are the people living in the West Estonian archipelago biosphere reserve and the operating companies. At the moment, there is no clear overview of the opinions and attitudes of the people and businesses in the program area about the possible impacts from the biosphere on food businesses.

The aim of this thesis is to investigate community awareness and interest in the West Estonian archipelago biosphere reserve, focusing on the realization of opportunities in the local food business, including the development of food tourism.

The following activities are carried out:

- An overview of increasing demand in sustainable food production and consumption, including food tourism; Biosphere Program areas and sustainable economic activities; examples of food entrepreneurship in biosphere reserves from around the world, West-Estonian archipelago biosphere reserve and sustainable food production and food tourism in this area.
- A quantitative research was conducted to get an overview of local entrepreneurs' attitudes about biosphere reserve and entrepreneurship opportunities

- The results of the survey were analyzed and followed up by conclusions and proposals.

The research showed that people are relatively little aware of the functions of the biosphere program and the associated limitations and possibilities.

Due to the added value of the biosphere program area, the respondents saw the most value in the development of the tourism industry and creating new food products that would appeal to food tourists.

It is considered important to develop new innovative food products from local raw materials. The survey also revealed the importance of local organic farming, which is also the basis for the production of new food products. People are interested in the development and marketing of new products, and it was found that the program area provides an advantage for marketing. The survey also revealed very limited awareness of the possibilities to use the UNESCO label and the advantages it may provide.

Keywords: biosphere, food tourism, sustainable tourism, man and biosphere, UNESCO.

Kasutatud allikad

Bioneer. (2011). Säätvat arengut toetav haridus ei ole õppeaine. Keskkonnaharidusleht. <https://bioneer.ee/s%C3%A4%C3%A4stvat-arengut-toetav-haridus-ei-ole-%C3%B5ppeaine-0> (10.02.2019)

Ev100. (k.p.). Avatud talude päev. <https://www.ev100.ee/et/avatud-talude-paev-2018> (18.04.2019)

Ev100. (k.p.). Hiiumaa kohvikutepäevad: Hiiumaa pered kutsuvad oma kodusesse söögilauda. <https://www.ev100.ee/et/hiiumaa-kohvikutepaevad-hiiumaa-pered-kutsuvad-oma-kodusesse-soogilauda> (17.04.2019)

Foodandroad. (n.a). Food Tourism. <https://foodandroad.com/food-tourism/> (09.04.2019)

Grönholm, S. & Berghäll, J. (2007). Cooperation between coastal protected areas and local societies – from experiences to recommendations. – Nature Protection Publications of Metsähallitus. A 169, 1-74. ResearchGate. <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Asarja/a169.pdf> (04.03.2019)

Hanson, M. (2016). Saaremaa toidufestival toob Kuressaarde restoraninädala, tänavapikniku, kohvikutepäeva ja kuni 15 000 külalist. <https://omamaitse.delfi.ee/toidutrendid/saaremaa-toidufestival-toob-kuressaarde-restoraninadala-tanavapikniku-kohvikutepaeva-ja-kuni-15-000-kulalist?id=75480819> (18.04.2019)

Hepner, J. (2018). Hiiumaa kohvikutepäevad on kasvanud mitme päeva pikuseks festivaliks. <https://menu.err.ee/851302/hiiumaa-kohvikutepaevad-on-kasvanud-mitme-paeva-pikkuseks> (16.04.2019)

Hiid. (k.p). <https://hiid.life/store/> (26.05.2019)

Hiiumaa Arenduskeskus. (2007). Kvaliteedimärgi “Hiiumaa Roheline Märk” stiiliraamat.

<https://hiiumaaarenduskeskus.kovtp.ee/documents/687290/0/stiiliraamat.pdf/29014397-f2d5-4842-a21c-252cdb5c180c> (10.03.2019)

Hiiumaa Arenduskeskus. (n.a) Hiiumaa Rohelise märgi Põhikiri.
<https://hiiumaaarenduskeskus.kovtp.ee/documents/687290/0/Hiiumaa+roheline+m2rk+-+p6hikiri+01122016.pdf/b9842e2f-bab4-4aba-a57e-a1ac55b6a0f7> (07.03.2019)

Hiiumaa. (k.p). Kohalik toit.
http://www.hiiumaa.ee/page/teenused/&t_ala=1078&g=18&gr=6 (26.05.2019)

Hiiumaa Roheline Märk- loodusesõbralik teenindus. Hiiumaa- nr. 11. (20.02.2019)

Hjalager, A.-M. & Johansen, P. H. (2013). Food tourism in protected areas – sustainability for producers, the environment and tourism? *Journal of Sustainable Tourism*. 21 (3), 417-433.

Humer-Gruber, A. (2016). Farmers Perceptions of a Mountain Biosphere Reserve in Austria. *Mountain Research and Development*, 36(2), 153-165.

Iisd. (k.p). Sustainable development. <https://www.iisd.org/topic/sustainable-development> (23.05. 2019)

Keskkonnaamet. (2014). Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programm 2014-2020.
https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/laaneeesti_saarte_biosfaari_-_programmiala_saastliku_arengu_programm.pdf (04.03.2019)

Keskkonnaamet. (2019). Eesmärgid-tegevused biosfaari-programmialal.
https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/table_2_bpa_zones_0.jpg (19.05.2019)

Keskkonnaamet. (n.a). Lääne-Eesti biosfääri programmiala.
<https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmärgid-tegevused/laane-eesti-biosfaari-programmiala> (10.02.2019)

- Kokovkin, R. (1994). Hiiumaa keskkonnahoiu märgi väljatöötamine jätkub. Hiiumaa-nr. 123. (18.02.2019)
- Kokovkin, T. (2004). Kohtumispaik: biosfääri kaitsealade kogemus maailmas ja Eestis, iseäranis Hiiumaal. (15.03.2019)
- Kuldna, P. (2016). Säätva arengu foorum: Toit ja kliimamuutus. http://www.seit.ee/saf2016/failid/SAF_2016_Toit_ja_kliimamuutus_Taustapaber.pdf (23.05.2019)
- Külvet, A. (2012). Veiseliha milleks ja kellele? Sakala. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sakala20120605.1.9> (08.04.2019)
- Kütt, K. (2012). Toiduturismi olulisus Eesti sise- ja välisturistide hulgas: Võru ja Saare maakonna näitel. Magistritöö. <http://dspace.emu.ee/xmlui/handle/10492/306> (08.04.2019)
- Lember, A. (2014). Saarte Hääl. [Saaremaa mahetootmise vankrit veab loomakasvatus.](https://arhiiv.saartehaal.ee/2014/01/11/saaremaa-mahetootmise-vankrit-veab-loomakasvatus/) <https://arhiiv.saartehaal.ee/2014/01/11/saaremaa-mahetootmise-vankrit-veab-loomakasvatus/> (26.05.2019)
- Lember, A. (2018). Saarte Hääl. [Lihaveisekasvatatajad asutasid ühistu.](https://arhiiv.saartehaal.ee/2018/04/05/lihaveisekasvatatajad-asutasid-uhistu/) <https://arhiiv.saartehaal.ee/2018/04/05/lihaveisekasvatatajad-asutasid-uhistu/> (26.05.2019)
- Lepik, E. (2017). Säätva arengu eesmärgid Kogemuspäeval. <https://www.kysk.ee/failid/Upload/files/S%C3%A4stva%20arengu%20eesm%C3%A4rgid%20Kogemusp%C3%A4eval%281%29.pdf> (23.05.2018)
- Levin, S.A. (1998). Ecosystems and the biosphere as complex adaptive systems. 431-439. (18.02.2019)
- Lin, L. (2017). Food souvenirs as gifts: tourist perspectives and their motivational basis in Chinese culture. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15(5). 439-454.

Mbebeb, F.E. (2012). Building Ecological Entrepreneurship: Creating Environmental Solutions Based on the Cultural Realities and Needs of Local People. Journal of Environmental Investing, 3(2), 43- 68. (06.03.2019)

Mitchell, R., Hall, C.M. (2003). Consuming tourists: Food tourism consumer behaviour. Food tourism around the world: Development, management and markets, 60-80.

Õkva, M. (2014). Mahetootmine – see on puhas toit ja elus muld. <https://www.pikk.ee/mahetootmine-see-on-puhas-toit-ja-elus-muld/> (10.04.2019)

Oras, K., Enno, E., Niinepuu, E. (2018). Säästva arengu näitajad. https://www.stat.ee/valjaanne-2018_saastva-arengu-naitajad (23.05.2019)

Raag, A. (1997). Hiiumaa Roheline Märk. Hiiu Leht- nr. 6 (20.02.2019)

Raamets, H. (2018). Toidusuveniir peaks olema maitsev ja oma looga. Nagu näiteks lestaribad või ivan-tšai. Maaleht. <https://maaleht.delfi.ee/news/maaleht/uudised/toidusuveniir-peak-olema-maitsev-ja-oma-looga-nagu-naiteks-lestaribad-voi-ivan-tsai?id=83943507> (09.04.2019)

Riigikantselei. (2018). Säästev areng. <https://www.riigikantselei.ee/et/saastev-areng> (23.05.2019)

Rosenberg, L. (2009). Taotle tootele roheline märk. Hiiu Leht- nr. 77. (19.02.2019)

Rosenberg, L. (2018). UNESCOlt ettevõtjale ja ettevõtjalt UNESCOle. Käsikiri.

Saarte Koostöökogu kogemus ja tähelepanekud Leader-meetme rakendamisel. (2019)http://www.kogu.hiiumaa.ee/uploads/adminFiles/b7/SKK_Kardla_24.11.2010.pdf (26.05.2018)

Saaremaa Koostöökogu. (k.p). Saaremaa ehtne toode. <https://skk.ee/saaremaa-ehetne-toode/> (26.05.2019)

Sepp, T. (2017). Kas mahetoit on kasulikum keskkonnale või tarbijale? Postimees. <https://arvamus.postimees.ee/4068367/tuul-sepp-kas-mahetoit-on-kasulikum-keskkonnale-voi-tarbijale> (08.04.2019)

Sims, R. (2009). Food, place and authenticity: local food and the sustainable tourism experience. *Journal of Sustainable Tourism*. 321-336.

Sosianika, A., Suhaeni, T., Suhartanto, D. (2018). The Dimension of Food Souvenir: An Exploratory-Confirmatory Factor Analysis. *EDP Sciences*. 218. https://www.mateconferences.org/articles/mateconf/abs/2018/77/mateconf_iciee2018_04002/mateconf_iciee2018_04002.html (09.04.2019)

UN. (k.p). Sustainable development- agenda. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/> (23.05.2019) , Un. (k.p). Sustainable development. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/> (23.05.2019)

Unauspar. (n.a). Patrimonio Cultural de la Humanidad y Programa del Hombre y la Biósfera de la UNESCO. <https://www.unausapr.org/patrimonio-cultural-de-la-humanidad-y-programa-hombre-y-la-bioacutesfera-de-la-unesco.html> (14.03.2019)

Visitsaaremaa. (n.a). Toitlustus. <https://visitsaaremaa.ee/planeeri/toitlustus/> (20.02.2019)

Visitsaaremaa. (n.a). UNESCO ettevõtjale. <https://visitsaaremaa.ee/unesco-ettevotjale/> (20.02.2019)

Voole, V. (1996). Hiiumaa Roheline Märk on kasutusele võetud. Hiiumaa- nr. 49. (18.02.2019)

Lisad:

Lisa 1. Hiiumaa Rohelise Märki taotlemise- ja kasutusõiguse andmise kriteeriumid

4. Märki taotlemine

4.1. Märki kasutusõigust võivad taotleda füüsilisest isikust ettevõtjad, äriühingud, mittetulundusühingud ja sihtasutused (edaspidi Taotleja) konkreetsele kaubale, kaubagrupile või teenusele juhul kui on täidetud Märki saamisega seotud vajalikud nõuded.

4.2. Taotlejal ei tohi taotlemise hetkel olla maksuvõlgu ja ta ei tohi olla viimase aasta jooksul saanud ettekirjutust või trahvi keskkonnakaitseliste nõuete rikkumise eest.

4.3. Märki kasutusõiguse saamiseks esitab Taotleja Sihtasutusele Tuuru vormikohase taotluse, mille vorm on kättesaadav Sihtasutus Tuuru kodulehel. Taotlusvormi juurde lisab Taotleja kauba, kaubagrupi või teenuse kirjelduse ja kauba puhul kaubanäidise, joonised või foto(d). Taotleja võib korraga esitada taotluse mitmele kaubale või teenusele.

4.4. Taotleja esitab kavandi, kuidas ja kus ta on hakkab pärast Märki kasutusõiguse saamist Märki kasutama.

8. Märki kasutusõiguse andmine

8.1. Märki kasutusõiguse andmise otsustab Märki komisjon, kellel on õigus kaasata hindamisprotsessi erinevate tegevusalade eksperte.

8.2. Komisjoni koosseisu kinnitab Sihtasutus Tuuru nõukogu kolmeks aastaks.

8.3. Viie kuni seitsme liikmelise komisjoni koosseisu kuuluvad:

8.3.1. Hiiumaa ettevõtjate esindaja;

8.3.2. avaliku sektori esindaja;

8.3.3. keskkonnaga seotud institutsiooni esindaja;

8.3.4. Sihtasutus Tuuru esindaja;

8.3.5. eksperdid.

8.4. Märki komisjon hindab taotlusi vähemalt kaks korda aastas, vajadusel tihemini.

8.5. Märki kasutusõiguse hindamisel osalevad kõik komisjoni määratud liikmed. Kui komisjoni liige on Märki taotleva ettevõtjaga seotud, siis ta ei osale hindamisel ja hindamine viiakse läbi vähendatud koosseisus.

8.6. Hindamise võib läbi viia koosoleku vormis, samuti Skype või e-posti teel.

8.7. Sihtasutus Tuuru teavitab iga algava aasta 31. jaanuariks Sihtasutus Tuuru veebilehe kaudu Märki taotluse esitamise tähtaja ning Märki komisjoni koosoleku kuupäevad. Märki komisjoni kutsub kokku Sihtasutus Tuuru juhataja ja koosoleku toimumisest annab Sihtasutus Tuuru teada oma veebilehel, sotsiaalmeedia lehe vahendusel ja kohalikus ajalehes.

8.8. Komisjon võib taotluse menetlemise käigus nõuda Taotlejalt selgitusi ja lisainformatsiooni taotluses esinevate andmete kohta. Komisjoni liikmetel on õigus kauba, tootmisprotsessi või teenusega Taotleja juures kohapeal tutvuda.

8.9. Kui Märki Taotlejat või taotlust ei saa vastavaks tunnistada, jäetakse taotlus rahuldamata. Taotlust on õigus rahuldada ka täiendavate tingimuste seadmisega.

8.10. Hindamistulemuste põhjal teeb ekspertkomisjon taotluse rahuldamise, tingimustega rahuldamise või mitterahuldamise otsuse. Taotluse mitterahuldamisel lisab komisjon otsusele vastava kirjaliku põhjenduse ja teavitab sellest taotlejat. Märki kasutusõiguse saamisest teavitatakse selle taotlejat telefoni või e-posti teel.

8.11. Märki saanud toodete ja teenuste nimekiri (koos Taotleja nimega) on avalik Sihtasutus Tuuru kodulehel.

Lisa 2. Hiiumaa Rohelise Märgi taotlusvorm

Joonis4: Hiiumaa Roheline Märk

Taotlusvorm

Kvaliteedimärgi “Hiiumaa roheline märk” taotlemiseks toodetele, tootegruppidele või teenustele.

Tootja/teenusepakkuja andmed:

Ettevõtte/ettevõtja nimi:

Registrikood (FIE puhul isikukood):

KMKR number:

Kontaktandmed:

Aadress	Tel.	Fax	E-post

Toote/toodete grupi/ teenuse andmed:

1. Toote/teenuse nimetus:.....

2. Toote/teenuse lühikirjeldus (iseloomustus, materjal).....

.....

.....3.

Loetleda lisad (fotod, joonised jm).....

Taotleja või taotleja esindaja:

Allkiri

Kuupäev

Lisa 3. Küsimustik Lääne-Eesti biosfääri ettevõtjatele

Hea vastaja,

Olete valitud osalema küsitluses, mis vaatleb UNESCO võrgustikku kuuluva Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuva kogukonna teadlikkust ja huvi programmialaga seotud võimalustest kohaliku ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisel. Antud küsitlus on jätku-küsitlus Interreg IIB programmi raames 2006 aastal teostatud projektile "Jätkusuutlik rannik kui võimalus", võrdlemaks viimase 13 aasta arenguid. Käesolevat küsitlust viib läbi Tallinna Tehnikaülikooli Eesti Mereakadeemia Meremajanduse Keskus koostöös Lääne-Eesti biosfääri programmiala nõukojaga. Antud küsitluse tulemused annavad olulist teavet Lääne-Eesti biosfääri programmialaga seotud tegevuste planeerimisel. Küsitluse andmeid kasutavad samuti küsitluse läbiviimisel osalevad Mereakadeemia tudengid oma lõputööde koostamisel uurimaks turismimajandusega ja kohalikul toormel põhineva toidutootmisega seotud väike-ettevõtete arenguvõimalusi piiranguladel.

Loodame siiralt, et olete nõus osalema antud küsitluses. Teie osavõtt on vabatahtlik ja konfidentsiaalne ja ei too Teile mingeid teadaolevaid riske. Andmed, mis kogutakse selle küsitluse käigus esitatakse ainult summeerituna ühtses andmebaasis. Instruktsioonid küsimustele vastamiseks on antud iga küsimuse juures. Ei ole õigeid ega valesid vastuseid. Sobiv vastus on Teie isiklik seisukoht vastavalt igale küsimusele. Teie nime ei seostata Teie vastustega. Küsitlusankeedid hävitatakse peale andmete kogumist ja sisestamist ühtsesse andmebaasi.

Meil on hea meel vastata kõigile Teie küsimustele seoses antud küsitlusega. Küsitluse läbiviimise peamiseks kontaktisikuteks on Dr. Jana Raadik Cottrell Eesti Mereakadeemiast ja Lääne-Eesti Biosfääri Programmiala spetsialist Lia Rosenberg, kelle kontaktandmed on ära toodud allpool.

Täname Teid väga Teie abi eest!

Lugupidamisega,

Lia Rosenberg
Lääne-Eesti Biosfääri Programmiala spetsialist
Lia.Rosenberg@keskkonnaamet.ee

Jana Raadik Cottrell, Ph.D
Tallinna Tehnikaülikooli Eesti Mereakadeemia Meremajanduse Keskus
Jana.Cottrell@taltech.ee

Tauri Põlluäär
Uuringus osalev üliõpilane, Tallinna Tehnikaülikool, EMERA

Anet Post

Uuringus osalev üliõpilane , Tallinna Tehnikaülikool, EMERA

Karina Kanarbik

Uuringus osalev üliõpilane , Tallinna Tehnikaülikool, EMERA

1. Kas olete teadlik, et elate/tegutsete UNESCO võrgustikku kuuluval Lääne-Eesti biosfääri programmilal?

Jah.

Ei

2. Kuivõrd teadlik olete biosfääri programmiaala funktsioonidest? Palun hinnake 5 punkti skaalal, kus 1- ei ole üldse teadlik ja 5-väga teadlik. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1

2

3

4

5

3. Palun kirjutage oma nägemus, millised on biosfääri programmiaala peamised funktsioonid?

---

4. Kas olete kogenud mingit kasu või lisaväärtust sellest, et elate/tegutsete biosfääri programmilal?

Ei

Jah. Täpsustage millist

---

5. Millist mõju on teie arvates biosfääri programmiaala avaldanud piirkonnale kus elate/tegutsete? Valige üks sobivaim variant iga valdkonna osas.

a) Piirkonna ökoloogiline areng (keskkonna seisundi kvaliteet)

Palju halvenenud
  halvenenud
  Ei halvenenud ega paranenud
  paranenud
  Palju paranenud
  Ei oska öelda

b) Piirkonna majanduslik areng (uute töökohtade loomine, ettevõtluse arenemine, jne)

Palju halvenenud
  halvenenud
  Ei halvenenud ega paranenud
  paranenud
  Palju paranenud
  Ei oska öelda

c) Piirkonna sotsiaalne areng (haridus, vaba aja veetmisvõimalused, jne)

Palju halvenenud
  halvenenud
  Ei halvenenud ega paranenud
  paranenud
  Palju paranenud
  Ei oska öelda

d) Piirkonna kultuuri areng (kultuurisündmused, jne)

Palju halvenenud
  halvenenud
  Ei halvenenud ega paranenud
  paranenud
  Palju paranenud
  Ei oska öelda

6. Sooviksime teada, millised võimalused, tegevused ja teenused on Teile olulised Teie lähimas ümbruskonnas ja kui rahul Te olete hetkeolukorraga. Palun märkige ära iga võimaluste /teenuse **olulisus** Teie jaoks esimeses tulbas ja Teie praegune **rahulolu** loetletud võimaluste ja teenuste osas teises tulbas.

		Olulisus					Rahulolu hetkeolukorraga					
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
a) Kultuuriüritused piirkonnas	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	
b) Internetiteenused	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	
c) Kohalik infrastruktuur (teed)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	
d) Ühiskondlik transport (buss)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	
e) Esmased meditsiiniteenused	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6	

f) Kohalikud avalikud teenused (post, jne)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
g) Kohalike toodete ja teenuste pakkumine	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
h) Muu. Täpsustage	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6

7. Loetlege tegevused, teenused, mida sooviksite näha oma lähipiirkonnas ja mis seal hetkel puuduvad

---

---

8. Kui teadlik olete biosfääri programmalaga seotud piirangutest (põllumajandusega seotud piirangud, teenuste osutamise seotud piirangud, jne). Palun hinnake 5-punkti skaalal, kus 1- ei ole üldse teadlik ja 5-väga teadlik. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

9. Kas biosfääri programmalal asumine paneb Teie arvates põllumajandustoodete kasvatajatele tootmisruumilisi piiranguid? Palun hinnake 5-punkti skaalal, kus 1- väga vähe ja 5-väga palju. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

Kommenteerige oma vastust

---

10. Kuivõrd on biosfääri programmalaga seotud piirangud mõjutanud teie tegevusi/ elukorraldust? Palun hinnake 5-punkti skaalal, kus 1- väga vähe ja 5-väga palju. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

Kommenteerige oma vastust

---

11. Milline on teie suhtumine piirangutesse biosfääri programmalal? Palun hinnake 5-punkti skaalal, kus 1- väga negatiivne ja 5-väga positiivne. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

Kommenteerige oma vastust

---

12. Milliseid positiivseid võimalusi näete seoses asumisega/tegutsemisega biosfääri programmialal?

Majanduslikke (väike-ettevõtluse arenguvõimalused, kohaliku tooraine väärindamine, turismimajandus, jms)

Sotsiaalseid (tasakaalustatum areng, jms)

Kultuurilisi (traditsiooniliste tegevuste soodustamine, jms)

Keskkondlikke (loodushoid, kvaliteetsem elukeskkond, jms)

Muu. Täpsustage

Ei näe positiivseid võimalusi

13. Kas Teie arvates oleks piirkonnal potentsiaali kohalikest toorainetest arendada uusi ning põnevaid tooteid, mis seeläbi soodustaks kohalikku ettevõtlust (sh toiduturismi kasvu)?

Palun hinnake 5 punkti skaalal, kus 1- ei kindlasti mitte ja 5- jah, kindlasti. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

Kommenteerige oma vastust

---

14. Kas Teie arvates on Biosfääri programmialal toodetud toodangul eeliseid turunduse seisukohalt? Palun hinnake 5 punkti skaalal, kus 1- ei kindlasti mitte ja 5- jah, kindlasti. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

Kommenteerige oma vastust

---

15. Kas Teie arvates kaitsealal tegutsevad toidutootmissettevõtted peaksid oma tooteid suunama suuremas mahus (toidu)turistidele, kui nad seda hetkel teevad?

Palun hinnake 5 punkti skaalal, kus 1- ei kindlasti mitte ja 5- jah, kindlasti. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

Kommenteerige oma vastust

---

16. Kui teadlik olete UNESCO Biosfääri programmiala logo kasutusvõimalustest programmialal tegutsevatele asutustele, ühingutele ja ettevõtetele? Palun hinnake 5 punkti skaalal, kus 1- ei ole üldse teadlik ja 5-väga teadlik. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

17. Millist kasu teie arvates annab UNESCO märgise kasutamine ettevõtetele?

---

18. Kas olete täheldanud, et UNESCO märgise kasutamine on lisanud piirkonnale atraktiivsust turismiettevõtluse seisukohalt?

- Ei
  - Jah. Kui jah, milles see väljendub?
-

19. Kas teete käesoleval ajal biosfääri programmialaga koostööd?

- Ei
- Jah

Kui vastasite jah, palun täpsustage millisel alal (*valige kõik sobivad vastused*)

ettevõtluse alal (sh turism)

kultuuri alal

looduskaitse alal

Sotsiaalalal

Muu.

Täpsustage _____

---

20. Kas olete teinud biosfääri programmalaga lühiajalist koostööd (näiteks projektide kaudu)

- Ei
- Jah

Kui vastasite jah, palun täpsustage millisel alal (*valige kõik sobivad vastused*)

- ettevõtluse alal
- kultuuri alal
- looduskaitse alal
- sotsiaalalal
- muu.

Täpsustage _____
_____

21. Kui teil puudub igasugune koostöö biosfääri programmalaga, siis palun selgitage miks (*valige kõik sobivad variandid*)

- puudub vajadus/huvi
- asjaajamise keerukus
- informatsiooni puudulikkus
- muu. Täpsustage

_____

22. Mis eesmärk või huvi on/oli teil koostööks biosfääri programmalaga (*valige kõik sobivad variandid*)

- majanduslikud huvid (investeeringud, ettevõtluse arendamine, jms)
- säästev looduskasutus
- muu. Täpsustage

_____

- puudub huvi

23. Palun hinnake järgmisi väiteid biosfääri programmiala lisaväärtustest kohaliku piirkonna arengule 5 palli skaalal, kus 1- ei nõustu üldse, 2- ei nõustu, 3- neutraalne, 4- nõustun, 5- nõustun täiesti

Biosfääri programmiala annab lisaväärtust					
a) Turismimajanduse arendamiseks(sh.toiduturism)	1	2	3	4	5
b) Mahepõllumajanduse arendamiseks	1	2	3	4	5
c) Väikeettevõtluse arendamiseks	1	2	3	4	5
d) Loomemajanduse arendamiseks	1	2	3	4	5
e) Uute toidutoodete arendamiseks	1	2	3	4	5
f) Haridustegevuste arendamiseks	1	2	3	4	5

24. Mis võiks teie arvates kaasa aidata biosfääri programmialal ettevõtluse paremale arengule?

- 1) _____
_____
- 2) _____
_____
- 3) _____
_____

25. Millist teavet vajaksite seoses biosfääri programmialaga?

_____

_____

_____

26. Milline on teie üldine arvamus biosfääri programmiala kohta? Palun hinnake 5-punkti skaalal, kus 1- väga negatiivne ja 5-väga positiivne. Valige üks sobivaim vastusevariant.

1   2   3   4   5

Kommenteerige oma
vastust _____

27. Kas elate biosfääri programmialal alaliselt?

jah

Ei

28. Kui vastasite eelmisele küsimusele eitavalt, siis kus on teie alaline elukoht

Riik _____

Linn/asula _____

29. Kas olete ettevõtja?

Jah

Ei

Kui vastasite jaatavalt, siis mis valdkonnas?

_____

30. Kas teie ettevõtte asub biosfääri programmialal?

Jah

Ei

31. Teie sugu?

Naine

Mees

Ei soovi avaldada

32. Teie vanus _____ aastat

33. Teie kõrgeim omandatud haridustase

- Keskharidus
- Kutseharidus
- Kõrgharidus

Kas on midagi, mida sooviksite midagi lisada, mida antud küsimustik ei kajastanud?

Täname Teid koostöö eest!